

GERASSIMOVI „DOKTRIINI“ KOMMENTEERITUD TÕLGE: SÕJALISES JA HÜBRIIDSÕJA KONTEKSTIS

VLADIMIR SAZONOV, JAANUS SÄGI

Võtmesõnad: Gerassimov, doktriin, infosõda, hübriidsõda, visioon, Zapad-21, vene sõjateoreetikud

Ülevaade. See artikkel on Venemaa Föderatsiooni relvajõudude kindralstaabi ülema kindral Valeri Gerassimovi 2013. aastal ilmunud artikli kommenteeritud tõlge. Gerassimovi artiklit hakati nimetama tema doktriiniks pärast seda, kui Venemaa Föderatsioon ründas 2014. aastal Ukrainat ja hõivas Krimmi poolsaare. Just Gerassimovi on peetud nii 2014. aastal aset leidnud Krimmi annekteerimise kui ka 2022. aastal Ukraina ründamise üheks peamiseks planeerijaks ja läbiviijaks. Gerassimovi artikkel on tähenduslik, kuna see rõhutab mittesõjaliste komponentide olulisust modernses sõjapidamises, hinnates mittesõjaliste meetmete osakaalu sõjaliste vastu suhtes 4 : 1. Teisisõnu räägib Gerassimov eelkõige hübriidsõjast ja informatsioonilisest pettetegevusest, mis on hübriidsõja üks olulisemaid komponente.

SISSEJUHATUS

2021. aasta aprillikuus hoidsid paljude lääneriikide poliitikud hinge kinni ja analüütikud püüdsid üksteist üle trumbata hinnangutega, mida võiksid tähendada Venemaa Föderatsiooni (edaspidi VF) poolt Ukraina piirile koondatud väeüksused ja formatsioonid (Williams & Emmott, 2021; Bremmer, 2021; Bowen, 2021). Muu hulgas küsiti, kas tegemist on surveavaldusega Ukrainale, pettemanöövriga või juba alanud Zapad-21¹ suurõppuse ettevalmistustega.

Zapad-2021 lõppedes (vt Zapad-21 kohta ka Kofman, 2021; Hurt, 2021) ei olnud varustuse ja vägede eelpaigutusega tekkinud ärevus ja hirm kusagile kadunud. Uuesti muutusid kartused asjakohaseks seoses 2021. aasta oktoobri lõpus taastunud Venemaa Föderatsiooni agressiivse tegevusega Ukraina piiril (Sonne *et al.*, 2021). Nüüd me juba teame, miks vägesid koondati.

Ei tasu aga arvata, et see manööver oleks seisnud ainult vägede, tehnika ja varustuse ümberpaigutuses VF-i ja Valgevene poolt. Sama oluline on olnud poliitiliste sõnumite saatmine, meediakajastused nii kodus kui ka välismaal ja kõike seda ümbritsev diplomaatiline mäng. Näiteks vaatas Vene sõjateoreetik ja -ajaloolane kindral Mahmut Garejev (1923–2019) omaaegseid sõjalisi suurõppusi, nagu Zapad, Vostok, Dozor ja Osen, kui eksperimentaalseid õppusi, mille käigus oli võimalik saada vastuseid strateegia ja operatiivkunsti ees seisvatele küsimusele ning katsetada praktiliste lahenduste leidmiseks uusi lahendusi, võtteid ja tehnoloogiat (Першуткин, 2019, c. 45). Kuidas aga teadus siia sobitub? Kindralmajor Rjabtšuk ütleb oma artiklis: „Informatsioonilisest vaatepunktist lähtuvalt võib teadust vaadelda kui keerukat dünaamilist süsteemi, mis on inimese loodud informatsiooni valiku, selle analüüsi ja omakorda ümbertöötamise jaoks, et saada uusi teadmisi ja (omakorda) neid praktiliselt rakendada“ (Рябчук, 2020). Teadusest sõjapidamises kirjutab ka 2013. aastal VF-i relvajõudude kindralstaabi ülem armeekindral Valeri Gerassimov oma artiklis „Teaduse väärtus on ettenägemises. Uued väljakutsed nõuavad lahingutegevuse vormide ja viiside ümbermõtestamist“, kus rõhutab muu hulgas, et tänapäeval sõjateaduse roll aina kasvab (Герасимов, 2013).

Selles artiklis on esitatud Gerassimovi ilmunud artikli „Teaduse väärtus on ettenägemises“² kommenteeritud eestikeelne tõlge. Kuna hilisemate Ukraina sündmuste taustal³

¹ Sõjaline suurõppus Zapad-21 oli planeeritud 2021. aasta septembriks ning toimus Valgevenes ja Venemaa Föderatsiooni lääne sõjaväeringkonnas (Светлова, 2021). VF-i ja Valgevene ühisõppuse nimetus Zapad pole valitud kaugeltki mitte juhuslikult ja sellel on ajalooline traditsioon. Nõukogude Liit ja Varssavi pakti riigid korraldasid külma sõja ajal sama nimetusega ja väga sarnast sõjalist suurõppust 1973., 1977., 1981., 1984. ja 1985. aastal (Sazonov & Ventsel, 2018, lk 7; vt ka Ruiz Palmer, 2014, p. 548).

² Vt lähemalt Герасимов, 2013.

³ Alates aastast 2014, kui leidsid aset Krimmi annekteerimine ja Donbassis loodi separatistlikud riiklikud moodustised.

levis konkreetsest artiklist rääkides nimetus Gerassimovi „doktriin“⁴, siis kasutame seda ka pealkirjas. Gerassimovi 2013. aastal ilmunud artikli nimetamine doktriiniks annab suurepärase võimaluse analüüsida seda Vene sõjakunsti arengu kontekstis. Kuna kindral Gerassimov keskendub oma kõnes ja selle põhjal ilmunud artiklis sõja muutunud olemusele infosõja ja hübriidsete ehk mittelineaarsete meetmete kontekstis, siis pühenduvad ka siinse artikli autorid eelkõige nende teemade lahtimõtestamisele. Kõnele järgnenud tegevused Krimmi hõivamiseks andsid ilmunud artiklile juba teise tähenduse.

2021. aastal toimusid Valgevene sündmused ning katsed Leedu, Poola ja Läti julgeolekut destabiliseerida. Minsk saatis 2021. aastal Iraagist ja Süüriast saabunud migrante üle Leedu, Läti ja Poola piiri. (Luik, 2021a; Luik, 2021b). Teisisõnu, Valgevene viis läbi hübriidset tegevust Euroopa Liidu vastu (kitsamalt Poola, Leedu ja Läti vastu), saates EL-i idapiirile Lähis-Ida taustaga migrante (Euronews, 2021). Samal ajal, 2021. aasta sügisel, toimusid Venemaa-Valgevene ühised sõjalised õppused Zapad-21. Gerassimovi doktriinis mainitud mittesõjaliste meetmete – poliitiliste, majanduslike, informatsiooniliste, humanitaarsete ja muude mittesõjaliste meetodite – „realiseerimine rahva protesteerimispotentsiaali kaasamisega“ kujutab selget hübriidset ohtu Baltimaade ja laiemalt kogu Euroopa julgeolekule. Eeltoodut täiendatakse varjatud sõjaliste meetmetega, nagu informatsiooniline mõjutustegevus ja eriooperatsioonide⁵ läbiviimine. (Герассимов, 2013)

Seoses Venemaa informatsioonilise mõjutustegevusega on autorid tõlkele lisanud oma-poolseid kommentaare. Samas ei pretendeeri siinkirjutajad Gerassimovi teksti kommenteerides ammendavusele ning esitavad enda visiooni ja arusaama Gerassimovi doktriinist, andes ühtlasi põgusa ajaloolise ülevaate. Autorid keskenduvad nii sõjalisele aspektile kui ka informatsioonilisele mõjutustegevusele, millel on Gerassimovi doktriinis oluline roll. Tänapäeval on infosõda muutunud mitmetahuliseks ja -tasandiliseks ning saanud hübriidsõja⁶ üheks oluliseks komponendiks (Mölder *et al.*, 2021). Me peatume siin infoalasel mõjutustegevusel, mida viib läbi Vladimir Putini autoritaarne režiim. Näeme, kuidas kasutas VF informatsioonilist mõjutustegevust nii Ukraina sündmuste puhul (Mölder & Sazonov, 2018; Westerlund & Norberg, 2016; Racz & Pynnöniemi, 2016) kui ka COVID-19 pandeemia ajal (vt nt Mölder & Sazonov, 2020; Foster, 2021).

⁴ Vt nt McKew, 2017.

⁵ Varjatud sõjaline meede, informatsiooniline vastupanu ja eriooperatsioonid on üldjuhul eriteenistuste planeeritud. VF planeeritavate meetmete puhul sõltuvalt kontekstist siis kas GRU (sõjaväeluure), FSB (sisemine julgeolekuteenistus) või SVR (välisluure).

⁶ Vt VF-i hübriidsõja strateegiast Baprow, 2018.

1. 2013. AASTAL AVALDATUD VALERI GERASSIMOVİ ARTIKLI „TEADUSE VÄÄRTUS ON ETTENÄGEMISES. UUED VÄLJAKUTSED NÕUAVAD LAHINGUTEGEVUSE VORMIDE JA VIISIDE ÜMBERMÕTESTAMIST“ TÕLGE⁷ (TÄISMAHUS)

Jaauari⁸ lõpus toimus Sõjateaduste Akadeemia⁹ üldkoosolek, millest võtsid osa valituse esindajad ja Venemaa Föderatsiooni relvajõudude juhtkond. Publikatsioon lubab lugejateni tuua olulisemad mõtted VF-i relvajõudude kindralstaabi ülema ettekandest „Relvajõudude kasutamise vormide ja meetodite peamised arengusuunad, sõjateaduse aktuaalsed ülesanded nende meetodite ja vormide täiustamiseks“.

Uued väljakutsed nõuavad lahingutegevuse vormide ja -viiside ümbermõtestamist. Valeri Gerassimov, 2013. aasta

21. sajandil võib märgata tendentsi rahuaja ja sõjaolukorra erinevuste kadumisele. Sõdu ei kuulutata enam välja, ja olles juba alanud, ei kulge need meie jaoks harjumuspärase mustri järgi. Sõjaliste konfliktide kogemus, sh see, mis on seotud nn värviliste revolutsioonidega Põhja-Aafrikas ja Lähis-Idas, kinnitab, et üsna jõukas heaoluriik võib mõne kuu või isegi päevaga muutuda ägeda relvastatud võitluse areeniks, langeda välisinterventsiooni ohvriks, mattuda kaosesse, humanitaarkatastroofi või kodusõtta.¹⁰

Araabia kevade õppetunnid

Muidugi on kõige lihtsam öelda, et Araabia kevade sündmused ei ole sõda, seetõttu pole meil, sõjaväelastel sealt midagi uurida. Aga võib-olla on hoopis vastupidi – just selline ongi 21. sajandi tüüpiline sõda? Ohvrite ja purustuste mastaapide järgi, katastroofiliste sotsiaalsete, majanduslike ja poliitiliste tagajärgede järgi on niisugused uut tüüpi konfliktid võrreldavad tõelise sõja tagajärgedega.¹¹ Ja sõja reeglid ise on oluliselt muutunud. On kasvanud mittesõjaliste meetodite roll poliitiliste ja strateegiliste eesmärkide saavutamisel, mis paljude juhtumite puhul on tõhususes oluliselt ületanud relvade jõudu.¹²

⁷ Aluseks on võetud Gerassimovi artikkel, mis ilmus 2013 – (Герасимов, 2013).

⁸ 2013. aasta jaanuar.

⁹ Lühend vene keeles АВН – Академия военных наук.

¹⁰ Araabia kevade sündmusi, mis algasid 2010. aasta detsembris Tuneesias ja mis kulmineerusid rahutustega 2011. aastal, mitme autoritaarse režiimi langemisega (Gaddafi režiimi lagunemine Liibüas 2011, Mubarak kukutamine Egiptuses 2011) ja Süüria kodusõjaga, mida Gerassimov nimetab värvilisteks revolutsioonideks, mh vihjates 2004.–2005. aastal Ukrainas aset leidnud oranžile revolutsioonile, mis oli Kremli seisukohast orkestreeritud lääne poolt. Seega on ka Araabia kevadet Gerassimovi arvates paljuski provotseerinud USA ja Lääs. Ka Iraagis 1979–2003 valitsenud Hussein režiimi kukutamine USA ja tema liitlaste poolt 2003. aastal on Kremli ametliku seisukoha poolest „heaolu riigi viimine kaosesse“. (Trv.by, 2020; Rg.ru, 2020)

¹¹ Ehk siis Gerassimovi arvates hübriidsõjad ja hübriidsed konfliktid, mida on sageli esile kutsutud ja tekitatud välissekkumise kaudu, võivad olla samad laastavad kui regulaarsed sõjalised konfliktid.

¹² Siin Gerassimov kordab varasemate sõjandusteoreetikute mõtteid, sh Messneri, Garejevi, Nemethi.

Vastasseisus kasutatavate meetodite rõhuasetus nihkub poliitiliste, majanduslike, informatsiooniliste, humanitaarsete ja teiste mittesõjaliste meetodite poole, mida realiseeritakse rahva protesteerimispotentsiaali kaasamisega. Kõike seda täiendatakse varjatud sõjaliste meetmetega, sh informatsioonilise mõjutustegevuse¹³ ja erioperatsioonide toega. Avalikult kasutatakse jõudu sageli rahuvalve ja kriisireguleerimise ettekäändel ainult mingil etapil, enamjaolt konfliktis lõpliku edu saavutamiseks.

Sellest tulenevad loomulikud küsimused: mis on tänapäevane sõda, milleks on vaja ette valmistada relvajõude, millega peaksid need olema relvastatud? Vastates vaid nendele küsimustele, saame määrata kindlaks relvajõudude ülesehituse ja arengusuunad pikeemas perspektiivis. Selleks on vaja selgelt ette kujutada, milliseid relvajõudude kasutamise vahendeid ja viise rakendama hakatakse.

Praegusel ajal juurutatakse traditsiooniliste võtete kasutamise kõrval ka ebastandardseid. Kasvab mobiilsete eri väeliikide üksustest koosnevate väegruppeeringute roll, mis tegutsevad ühises luureinformatsioonilises ruumis tänu uutele juhtimis- ja toetussüsteemidele. Sõjategevus muutub aina dünaamilisemaks, aktiivsemaks ja tulemuslikumaks. Kaovad taktikalised ja operatiivsed pausid, mida vastane võiks ära kasutada. Uued info-tehnoloogiad on võimaldanud tunduvalt vähendada ruumilist, ajalist ja informatsioonilist lõhet üksuste ja nende juhtorganite vahel. Strateegilise ja operatiivtasandi suurte väegruppeeringute frontaalsed kokkupõrked jäävad tasapisi minevikku. Vastase kontaktivaba mõjutamine distantsilt muutub peamiseks viisiks lahingu ja operatsioonide eesmärkide saavutamisel. Vastase objektide tabamine toimub terve territooriumi ulatuses. Hägustuvad erinevused strateegilise, operatiiv- ja taktikalise tasandi, nagu ka ründe- ja kaitsetegevuste vahel. Täppislöögiirelvade kasutamine muutub massiliseks. Sõjanduses juurutatakse aktiivselt uutel põhimõtetel töötavat relvastust ja robotiseeritud süsteeme.¹⁴

Laialdast kasutust on leidnud asümmeetrilised tegevused, mis võimaldavad relvastatud võitluses tasandada vastase ülekaalu. Nende hulka kuuluvad erioperatsioonide ja sise-mise opositsiooni kasutamine alaliselt toimiva rindejoone loomiseks vastase territooriumil, samuti informatsiooniline mõjutamine, mille vormid ja viisid täiustuvad pidevalt.¹⁵

¹³ Siin on mõeldud eelkõige psühholoogilist ja informatsioonilist sõjapidamist eri osapoolte vahel, kus kasutatakse massikommunikatsioonivahendeid (lisaks eriooperaatoritele). Venemaa Föderatsioonis ametlikult kasutatud mõiste „информационное противоборство“ tähendab otsetõlkes „informatsiooniline vastuvõitlus“.

¹⁴ Tuntud hübriidsõja uurija Frank G. Hoffman (2007, pp. 7–8) kirjeldab 2006. aasta Iisraeli ja Hezbollah' sõda analüüsisides hübriidsõda kui sõja sulandumist, mis teeb erinevused tavalise ja mitteregulaarse sõja vahel ebamääraseks, samas kui hübriidohud „hõlmavad kõiki erinevaid sõjapidamise mudeleid, sealhulgas tavapäraseid võimeid, mitteregulaarset taktikat ja koosseise, terroriakte, sealhulgas valimatut vägivalda ja sundi ning kriminaalset korrariikumist. Hübriidsõda võivad viia läbi nii riigid kui ka mitmed mitteriiklikud osalejad“.

¹⁵ Oluline muutus on toimunud infosõja pidamise käsitluses. Kui varem oli infosõja sihtgrupiks vastase sõdur ja eesmärk oli mõjutada tema võitlustahet, siis on nüüd tähelepanu keskpunktis rahvas, tsiviilühiskond tervikuna.

Aset leidvad muutused peegelduvad maailma juhtivate riikide doktrinaalsetes vaadetes ja neid katsetatakse sõjalistes konfliktides.

Juba 1991. aastal rakendasid USA relvajõud operatsiooni Kõrbetorm käigus Iraagis kontseptsiooni „Globaalne ulatus – globaalne võimsus“¹⁶ ja „Õhu-maaoperatsioon“. 2003. aasta operatsiooni Iraagi Vabadus käigus viidi sõjategevust läbi vastavuses kontseptsiooniga „Ühine perspektiiv 2020“.¹⁷ Tänapäeval on välja töötatud „Globaalse löögi“¹⁸ ja „Globaalse raketitõrje“¹⁹ kontseptsioon, mis näevad ette mõne tunni jooksul lööke vastase objektide ja vägede pihta peaaegu maakera ükskõik millises punktis, vältides seejuures tema vastulöögist tulenevat vastuvõetamatut kahju. USA-s rakendatakse üleilmset integreeritud operatsioonide doktriini: sätteid, mis on suunatud suure mobiilsusega eri väeliikide üksustest koosnevate vägruppide loomisele väga lühikese aja jooksul.

Viimastes konfliktides tekkisid sõjapidamise uued moodused, mida ei saa vaadelda pelgalt sõjalistena.²⁰ Näitena võib tuua operatsiooni Liibüas, kus loodi lennubaba tsoon, rakendati mereblokaadi ja kasutati laialdaselt sõjalisi teenuseid osutavaid erafirmasid, mis tegutsesid tihedalt koostöös opositsiooni relvastatud gruppidega.

Tuleb tunnistada, et mõistes traditsioonilise sõjategevuse olemust, mida viivad läbi regulaarsed relvajõud, on meie teadmised asümmeetrilistest vormidest ja viisidest pealis-kaudsed. Seoses sellega kasvab sõjateaduse roll, mis peab looma tervikliku teooria niisugustest tegevustest. Selles vallas võiksid olla abiks Sõjateaduste Akadeemia uuringud.

Sõjateaduse ülesanded

Relvastatud võitluse uute vormide ja meetodite üle arutlemisel ei tohi unustada kodumaist (<ajaloolist>) kogemust. Näiteks Suure Isamaasõja²¹ ajal partisanisalkade kasutamist ning võitlust irregulaarsete üksuste vastu Afganistanis ja Põhja-Kaukaasias. Tahan

¹⁶ Eelkäija „Global Vigilance, Global Reach, Global Power for America“ – tegemist on USA õhujõudude kontseptsiooniga, mis käsitleb tegevust õhus, kosmoses ja küberruumis. USA õhujõudude üleilmse löögi (võime) väejuhatus (ingl Air Force Global Strike Command AFSTRAT-AIR) toimib osana strateegilisest heidutusest, abistab ühtlasi operatsioonide ülemaid nende ülesannete täitmisel, võimaldades rünnata sihtmärke üle maailma. Väejuhatus loodi aastatel 2009–2017.

¹⁷ Tõenäoliselt peetakse silmas dokumenti „An Evolving Joint Perspective: US Joint Warfare and Crisis Resolution In the 21st Century“. Kontseptsioon käsitles väeliikide ühisoperatsioone ja sõjapidamist ning kriisiide reguleerimist.

¹⁸ Prompt Global Strike (PGS) on 2003. aastal algatatud sõjapidamise süsteemi loomine, mis võimaldaks maakeral ükskõik mis punkti täppisrelvade abil mõjutada ühe tunni jooksul ja toetada olemasolevat kiirreageerimise võimekust. Samasugust võimekust arendab ka Venemaa oma ülehelikiirusel töötavate raketisüsteemide väljatöötamise kaudu.

¹⁹ USA globaalse raketitõrje all võib mõelda täiendavaid ettepaigutatud või mobiilseid raketikaitsesüsteeme, nagu THAAD – Terminal High Altitude Area Defense süsteemi, mis on mõeldud lühikese ja keskmise lennuulatusega raketite hävitamiseks, või laevadel paiknev AEGIS süsteem.

²⁰ Siin on taas jutt asümmeetrilistest või hübriidsetest sõjapidamise viisidest.

²¹ Nõukogude ja VF-i historiograafiast tulnud arusaamade järgi nimetatakse nii II maailmasõja idarindel toimunud sõjategevust Wehrmacht ja tema liitlaste ning NSV Liidu vahel (leidis aset 1941–1945).

rõhutada, et Afganistani sõja²² käigus sündisid sõjategevuse läbiviimiseks konkreetsed vormid ja viisid. Need põhinesid üllatusel, liikumiskiirusel, taktikaliste õhudessandi ja eri-ülesannetega üksuste oskuslikul kasutamisel, mis kokkuvõttes tegi võimalikuks eelhoiatuse vastase eesmärkide osas ja talle tuntava kahju tekitamise.

Veel üks tegur, mis mõjutab tänapäeva relvastatud võitluse meetodite sisu muutumist, on moodsate sõjalise kasutusega robotisüsteemide kasutamine ja uurimis-(rakendus)töö tehisintellekti vallas. Lisaks juba praegu lendavatele droonidele on homme lahinguväli täis kõndivad, roomavad, hüppavad ja lendavad roboteid. Lähitulevikus on võimalik luua täielikult robotitest koosnevaid üksusi, mis on võimelised iseseisvaks lahingutegevuseks.

Kuidas sellistes tingimustes sõjida? Millised peaksid olema robotiseeritud vastase vastu võitlemise vormid ja meetodid? Milliseid roboteid me vajame ja kuidas neid kasutada? Juba praegu peaks meie sõjaline mõte nende küsimustega tegelema.

Kõige olulisem järjekindlat tähelepanu vajav probleemiplokk on seotud väegruppidel rakendamise vormide ja meetodite täiustamisega. On vaja ümber mõtestada Venemaa Föderatsiooni relvajõudude strateegiliste tegevuste sisu. Juba praegu kerkivad üles küsimused, kas on vajalik sellisel hulgal strateegilisi operatsioone. Kui oleks, siis milliseid ja palju vajaksime tulevikus? Vastuseid veel pole.

On ka muid probleeme, millega peame igapäevases tegevuses kokku puutuma.

Praegu oleme õhu- ja kosmosekaitsejõudude (VKO)²³ loomise viimases etapis. Sellega seoses on õhu- ja kosmosekaitsejõudude juurde eraldatavate jõudude ja vahendite ülesehituse ja tegutsemisviiside väljatöötamise küsimus kiireloomuline. Kindralstaap juba tegeleb sellega. Sõjateaduste Akadeemia (AVN) on kutsutud selles aktiivselt osalema.

Informatsiooniline vastasseis²⁴ annab laiad asümmeetrilised võimalused vastase võitlusvõime vähendamiseks. Põhja-Aafrikas olime riiklike struktuuride ja elanikkonna (sotsiaalmeedia) abil mõjutamise tehnoloogia kasutamise tunnistajateks. Hädavajalik on täiustada tegevusi inforumis, sealhulgas enda objektide kaitset.

Gruusia rahule sundimise operatsioon näitas²⁵, et puudub ühtne lähenemisviis relvajõudude kasutamiseks väljaspool Venemaa Föderatsiooni piire. 2012. aasta septembri rün-

²² Nõukogude-Afganistani sõda 1979–1989.

²³ Õhu- ja kosmosekaitsejõud (vn Воздушно-космические силы) loodi uue väeliigina 01.08.2015. Väeliik koondab ühise juhtimise alla õhujõud, õhu- ja raketitõrje ning kosmoseväed, mille ülesanne on sõjaliste satelliitide ja orbiidile viimine tehnika haldamine ja juhtimine. Sinna kuuluvad ka raadio-elektronilise võitluse ja juhtimissüsteemide toimimist tagavad üksused, niisamuti õppeasutused ja uurimisinstiituidid.

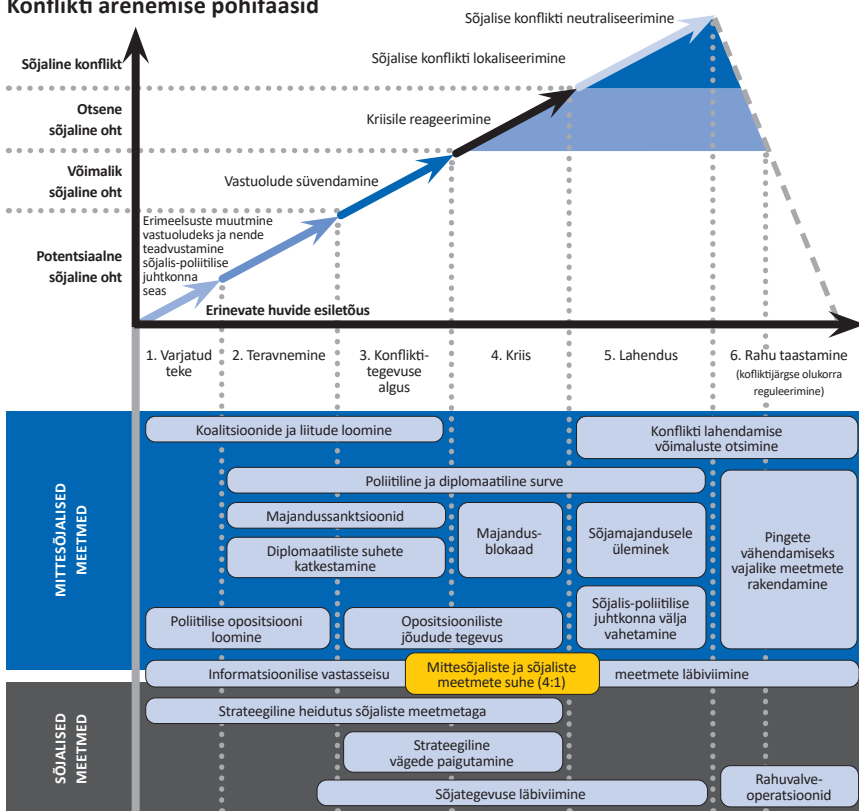
²⁴ Ehk üal mainitud „информационное противоборство“. Siin eristatakse eri valdkondi: tegevust nii riistvara, kommunikatsiooni tehnilise poole vastu kui ka elanikkonna psühholoogilist mõjutamist, siia kuulub ka mitut laadi desinformatsiooni loomine ja levitamine (sh valeuudised).

²⁵ Tegelikuses 2008. aasta augustis leidis aset Vene-Gruusia sõjaline konflikt, kus VF ründas Gruusiat, mille tulemusena osa Gruusia territooriumi oli Gruusialt ära võetud. Vt lähemalt Laaneots, 2014 vt ka Ühtegi, 2018.

nak Ameerika konsulaadi vastu Liibüa linnas Benghaziis, piraatluse intensiivistumine ja hiljutine pantvangide võtmine Alžeerias kinnitavad riigi huvide sõjalise kaitse süsteemi ülesehitamise olulisust väljaspool oma territooriumi.

Vaatamata asjaolule, et riigikaitset puudutava föderalseaduse täiendused, mis võimaldavad Venemaa Föderatsiooni relvajõudude operatiivset kasutamist väljaspool oma riigipiire, viidi seadusse sisse juba 2009. aastal, ei ole määratletud relvajõudude kasutamise vormid ja meetodid. Lisaks pole ametkondadevahelisel tasandil lahendatud (vägede) operatiivse kasutamise tagamise küsimused. Nende hulka kuuluvad lihtsustatud korra kehtestamine riigipiiri ületamiseks, välisriikide õhuruumi ja territoriaalvete kasutamiseks, asukohariigi ametiasutustega suhtlemise kord jms.

Konflikti arenemise põhifaasid

Joonis 1. (Герасимов, 2013, с. 3)

Hädavajalik on teha koostööd asjast huvitatud ministeeriumite ja ametkondade teadusorganisatsioonidega. Relvajõudude üksuste riigivälise kasutamise üks formaate on rahuvalveoperatsioon. Lisaks traditsioonilistele vägede tegutsemismeetoditele võivad operatsioonid sisaldada konkreetseid suundi: eri-, humanitaar-, pääste-, evakuaatsiooni-, kordon-, sanitaar- jt. Praegu pole eri rahuvalveoperatsioonide suund, klassifikatsioon, olemus ja sisu selgelt määratletud.

Lisaks tähendavad rahuvalve keerulised ja kompleksed ülesanded, mida regulaarvägedel tuleb võib-olla lahendada, põhimõtteliselt nende väljaõppe jaoks erineva süsteemi loomist. Tõepoolest on rahuvalvejõudude ülesanne lahutada konfliktis osapooled, kaitsta ja päästa tsiviilelanikkonda, aidata kaasa vägivalla hulga vähendamisele ning taastada rahumeelne elu. Kõik see nõuab teaduslikku uurimist.

Territooriumi kontroll

Eriti aktuaalne on tänapäevastes konfliktides erioperatsioonide vägede tegevuse kasutamise ulatuse suurenemise oludes elanikkonna, rajatiste ja sidevahendite kaitse vastase eest. Selle probleemi lahenduseks nähakse ette territoriaalkaitse organiseerimist ja läbiviimist.

Kuni 2008. aastani, kui relvajõudude suurus oli sõjaajal üle 4,5 miljoni,²⁶ lahendasid neid ülesandeid eranditult relvajõud. Tingimused on aga muutunud. Nüüd saab vastumeetmeid diversiooni-, luure- ja terroristlikele jõududele korraldada ainult riigi kõigi jõustruktuuride ühtse kasutamisega.

Kindralstaabis on see töö käimas. Töö seisneb territoriaalkaitse organiseerimise lähenemisiiside täpsustamises, mida kajastavad föderaalsesse seadusesse „(Riigi)Kaitsest“ sisse viidud muudatused. Eelnõu vastuvõtmisega seoses on vaja täpsustada territoriaalkaitse juhtimise süsteem, kinnitada seadusandlikult teiste vägede, üksuste, riigiasutuste ja muude riigistruktuuride koht ja ülesanded territoriaalkaitse läbiviimisel.

See nõuab, sealhulgas sõjateaduselt, põhjendatud soovitusi territoriaalkaitse ülesannete täitmisel ametkondadevaheliste jõudude ja vahendite kasutamise korra ning tänapäevastes tingimustes terroristlike ja vastase diversiooniüksuste vastu võitlemise meetodite kohta.

Afganistani ja Iraagi sõjaliste operatsioonide kogemus on näidanud vajadust töötada koos Venemaa Föderatsiooni ministeeriumide ja ametkondade teadusstruktuuridega välja relvajõudude koht ja osalus konfliktjärgses lahenduses, et koostada ülesannete

²⁶ Siia on arvestatud nii tegevväelased kui ka reservväelased.

loetelu, panna paika vägede tegutsemismeetodid ja kehtestada sõjalise jõu kasutamise piirid.²⁷

Oluline küsimus on väegruppeeringu (või relvastud jõudude väekoondise) väeliikide vahelist olemust arvestava ja teaduslik-metoodilisel alusel põhineva otsuste tegemist toetava struktuuri väljatöötamine. On vaja teha väegrupi kuuluvate vägede ja jõudude tervikliku võimete potentsiaali arvestav uuring. Siin on probleemiks see, et olemasolevad operatsiooni- ja lahingutegevuse planeerimise mudelid seda ei võimalda. Vaja on uusi doktriinalseid lahendusi.

Muutused sõjaliste konfliktide olemuses, sõjapidamise vahendite, nende kasutamise vormide ja meetodite arendamine esitavad uued nõuded igakülgsetele toetussüsteemidele.²⁸ Ei tohiks unustada, et viimane on veel üks teadusliku tegevuse suundi.

Ideid ei saa käsu peale genereerida

Vene sõjateaduse praegust seisu ei saa võrrelda sõjateoreetilise teaduse õitsenguga meie riigis Teise maailmasõja eelõhtul. Muidugi on selleks nii objektiivseid kui ka subjektiivseid põhjusi ja selles ei saa kedagi konkreetset süüdistada. Need ei ole minu sõnad, et ideid ei saa käsu peale genereerida.

Nõustun sellega, kuid ei saa jätta tunnistamata ka midagi muud: siis polnud doktoreid ega teaduskandidaate, puudusid kõrgkoolid ja teadussuunad. Olid erakordsed säravate ideedega isiksused. Nimetaksin neid teaduse fanaatikuteks selle sõna kõige paremas tähenduses. Võib-olla meil praegu lihtsalt ei jätku selliseid inimesi.

Selliseid nagu näiteks diviisiülem Georgi Isserson²⁹, kes vaatama sõjaeelsel perioodil omandatud vaadetele avaldas raamatu „Uued võitluse vormid“. Selles ennustas Nõukogude sõjateoreetik: „Sõda ei kuulutata üldse. See algab lihtsalt varakult relvajõudude eelpaigutamiseega. Mobilisatsioon ja koondumine ei ole seotud ajajärguga pärast sõjaseisukorra algust, nagu see oli 1914. aastal, kuid märkamatult viiakse need järk-järgult läbi ammu enne seda.“ „Prohveti saatus kodumaal“ oli traagiline. Meie riik maksis rohke verega selle eest, et ei kuulunud kindralstaabi akadeemia professori järeltusi.

²⁷ Konfliktijärgse reguleerimise osas Süüria kodusõtta sekkumisel püüti õppida Lääne vigadest väljumisstrateegiate rakendamisel. Oluline ei olnud tingimata kõiki vastaseid tappa, vaid võita eri etnilisi grupe enda poolele.

²⁸ Eelkõige võiks silmas pidada lahingutoetussüsteeme. Süüria konflikti õppetundides on pööratud rohkem tähelepanu konfliktijärgse olukorra esmasele reguleerimisele, kus osutusid oluliseks CIMIC (tsiviil-sõjalise koostöö) võimed, traditsiooniline logistika, samuti kriitilise infrastruktuuri töö elutähtsate teenuste tagamisel.

²⁹ Georgi Isserson (1898–1976) oli polkovnik (kolonel) Nõukogude armees. Ta oli nõukogude aja üks silmapaistvamaid sõjateoreetikuid.

Siit järeldus: halvustav suhtumine uutesse ideedesse, mittestandardsetesse lähenemisviisidesse, sõjateaduse teistsugusesse vaatenurka on vastuvõetamatu. Lisaks pole vastu võetav praktikute üleolev suhtumine teadusesse.

Kokkuvõtteks tahan öelda, et ükskõik kui tugev vastane ka poleks, kui täiustatud relvastatud võitluse vahendeid, vorme ja kasutusviise ta ei valdaks, on tal alati haavatavaid kohti, mis tähendab, et adekvaatne vastus on võimalik.

Samal ajal ei tohi me jäljendada võõrast kogemusi ja sõrkida juhtivate riikide taga, vaid peame töötama nende edestamise nimel, peame olema ise juhtival positsioonil. Siin mängib olulist rolli sõjateadus.

Nõukogude Liidu väljapaistev sõjateadlane Alekandr Svetšin³⁰ on kirjutanud: „Sõjaolukorda on äärmiselt raske ette näha. Iga sõja jaoks on vaja välja töötada spetsiaalne strateegilise käitumise jada, iga sõda on erijuhtum, mis nõuab sellekohase spetsiaalse loogika järgimist, mitte mingit trafaretset lähenemist.“

See lähenemisviis on seni asjakohane. Tõepoolest, iga sõda on erijuhtum, mis nõuab enda erilise loogika, ainulaadsuse mõistmist. Seetõttu on praegu väga raske ette näha sõja olemust, kuhu võivad olla tõmmatud Venemaa või meie liitlased. Sellest hoolimata on vaja see ülesanne lahendada. Igasugune teadustöö sõjateaduse valdkonnas on väärtusetu, kui sõjateooria ei paku ettenägemise võimekust.

Täna sõjateaduse ees seisvate arvukate probleemide lahendamisel loodab kindralstaap Sõjateaduste Akadeemia abile, mis on oma ridadesse koondanud juhtivad sõjateadlased ja tõsiseltvõetavad spetsialistid.

Olen veendunud, et tihedad sidemed Sõjateaduste Akadeemia ja Venemaa Föderatsiooni relvajõudude kindralstaabi vahel arenevad ja täiustuvad ka edaspidi.

Valeri Gerassimov,

Venemaa Föderatsiooni relvajõudude kindralstaabi ülem, armeekindral

Eesti keelde tõlkinud Vladimir Sazonov

Täpsustused Jaanus Sägi

³⁰ Aleksandr Svetšin (1878–1938) oli vene silmapaistev sõjandusteoreetik, Venemaa tänapäevase sõjalise mõtte alusepanijaid. Svetšin osales I maailmasõjas ja sai 1916. aastal kindralmajori auastme. Vene kodusõja käigus 1918. aastal läks Svetšin bolševike poole üle. Stalini repressioonide käigus sai süüdistuse spionaažis ja lasti maha, pärast surma Svetšin rehabiliteeriti.

Relvastatud võitluse iseloomu muutumine

Poliitiliste eesmärkide saavutamine

Sõjalise jõu kasutamine

Traditsioonilised meetmed ja –vahendid

- Sõjategevuse algus peale (vägede) strateegilist paigutamist
- Suurte väegruppide kokkupõrked rindejoonel, millede põhiraskus on maavägedel
- (Vastase) elav- ja tulejõu hävitamine, järjekindel positsioonide ja piirkondade hõlvamine territooriumi hõivamise eesmärgil.
- Vastase purustamine, tema majanduspotentsiaali hävitamine ja tema territooriumi hõlvamine
- Sõjategevuse läbiviimine maal, taevas ja merel
- Väegruppeeringute (jõudude) juhtimine rangelt määratletud hierarhilise juhtimisstruktuuri alusel

Poliitiliste, diplomaatiliste, majanduslike ja teiste mittesõjaliste meetmete kombineeritud kasutamine sõjalise jõuga

Uued meetmed ja –vahendid

- Väegruppide (jõudude) sõjalise tegevuse algus rahuajal
- Väeliikide väegruppide kontaktivaba kõrge manööverdusvõimega sõjategevus
- Riigi sõjalise-majandusliku potentsiaali purustamine tema sõjalise ja tsiviilinfrastruktuuri elutähtsate objektide lühikese aja jooksul purustamise kaudu.
- Massiline täppisrelvade kasutamine, laialtlevitatud erioperatsioonide jõudude kasutamine, samuti robotiseeritud komplekside ja uutel füüsilistel põhimõtetel töötavate relvade, lahingutegevuses sõjalise-tsiivil komponendi kasutamine.
- Vastase territooriumi kogu sügavuses samaaegselt tema vägede ja objektide mõjutamine
- Samaaegne relvastatud võitlus kõikides füüsilistes keskkondades ja informumis
- Asümmeetriliste ja kaudsete tegevuste kasutamine
- Jõudude ja vahendite juhtimine ühtses informumis

Joonis 2. (Герасимов, 2013, с. 4)

2. TÖLKIJATE KOMMENTAARID 2013. AASTAL ILMUNUD GERASSIMOV ARTIKLILE.

2.1. Gerassimovi „doktriin“: kas doktriin või visioon?

Hübriidsõda pole üldlevinud mõiste Vene sõjalises mõttes, Vene mõistes on pigem tegemist mittelineaarse või mittetraditsioonilise sõjapidamisega. See vastandub lääne sõjalises käsitluses hübriidsõja või asümmeetrilise sõjapidamisega (vt nt Чекинов & Богданов, 2011). Samas räägivad mõlemad pooled samast asjast ja sarnastest meetoditest. Sõna *lineaarne* viitab järjestikusele ajateljel üksteisele järgnevale sündmustele ehk pigem läänelikule mõtteviisile, vastandina ida mõttemaailmale. Ka Primakovi doktriini³¹ realiseerimisel tuleks meelde pigem Mao „pikk mars“³², kuna ajaline mõõde võimaldab lihtsalt lääne kampaaniad üle elada, et olla sobival hetkel ise valmis soodsat jõupositsiooni saavutama. Kuigi Gerassimov (2013) oma artiklis hübriidsõda ei maini, räägib ta just hübriidsõjast.

Hoopis olulisem on Gerassimovi artiklit lugedes püstitada küsimus, kas see on doktriin või visioon.³³ Mitmed analüütikud on väitnud, et Gerassimovi doktriin on pigem üks omas ajas sõnastatud Primakovi doktriini rakendusplaan (vt nt Rumer, 2019), mis arvestab sõjanduses toimunud muutusi. Gerassimovi artikli valguses on oluline rõhutada, et Gerassimov oli saanud VF-i relvajõudude kindralstaabi ülemaks vahetult enne artiklit, 2012. aastal. Gerassimovi soov esitada visioon oma ametipostil võimaldab seletada, miks avalikult ei ole midagi sarnast enam esitatud. Tõenäoliselt on edasine mõttearendus käinud pigem ametite vahel või hoopis salastatult. Tõsi, 2019. aastal esines Gerassimov veel kord vene sõjateoreetikute akadeemilises ringkonnas sõnavõtuga ennetava kaitse teemal (vt nt Брычков *et al.*, 2019). Selle ettekande puhul on raske hinnata, kui palju oli tegemist sõnumite andmise, propagandaürituse (Juškin, 2019), riiklikul tasemel petteplaaniga või millegi muuga.³⁴

Gerassimovi 2013. aasta artikli seisukohad leidsid üldjoonetes kajastamist Venemaa Föderatsiooni 2014. aasta sõjalises doktriinis (Rg.ru, 2014). Sarnaselt Gerassimovile toodi

³¹ Primakovi doktriin nägi üldjoontes VF-i keskendumist lähisvälismaale, partnerlust Hiinaga, aga ka arengumaadega, et muuta maailma multipolaarseks, mis annaks omakorda Venemaale võimaluse oma nõukogudeaegse rolli taastamiseks maailmas.

³² 1934 alanud Hiina kommunistlike armeede liikumine lõunast põhja, võites aega ja vältides ümberpiiramist, mis viis Mao Che Dongi võimule.

³³ Eesti kaitseväge maaväe lahingutegevuse alustes on kirjas, et sõjaline doktriin on üldsounda ja üldist loogikat määratlev, jättes siiski ruumi loovale lähenemisele, mis on tõelist sõjakunsti iseloomustanud läbi aegade. Sõjalise doktriini alusteks on 1) riigikaitse eesmärgid, 2) ohuhinnangud, 3) riigi ressursid, 4) sõjaajaloo õppetunnid. (KVA, 2019, lk 24–25)

³⁴ 2019. aasta VF-i sõjalist doktriini on kutsutud ka Patruševi (FSB kindral, VF-i julgeolekunõukogu sekretär) doktriiniks.

2014. aasta sõjalise doktriini sisse arusaam informatsioonilisest vastasseisust, eriope-
ratsioonide laialdasest kasutamisest, täppislöökidest ja ka kognitiivse kultuurilis-ajaloo-
lise inforuumi olulisusest sõjapidamises. Viimane võimaldaks ka kohapealse (või siis loo-
dud) opositsiooni kasutamist (Rg.ru, 2014). Adamsky sõnul on Gerassimovi doktriin küll
suunatud jõu kasutusele, aga eelkõige mõjutamise strateegia, mitte brutaalse jõu kaudu
(Adamsky, 2015, p. 30). Sõjapidamise sügavus tähendab sügavust mitte ainult vastase
osas, vaid ka oma territooriumi füüsilise ja kognitiivse sügavuse hoidmisel.

Tasub märkida, et väljaspool Venemaad toimuvad protsessid on olnud Venemaal sõja-
lis-teadusliku kogukonna pideva tähelepanu all. Vaatamata 1990-ndate segastele aega-
dele suutsid nõukogudeaegsed uurimisinstiituidid säilitada järjepidevuse. 2010. aastate
paiku oli näha, et lisaks jälgimisele mõtestati ka lahti ja tehti ettepanekuid, kuidas nähtud
rakendada Vene võimaluste kontekstis.³⁵ Gerassimovi visioon võtab operatiivkunsti mõt-
tes kokku tekkinud võimalused, et kasutada sama võimekust kujunenud geopoliitilises
kontekstis. Teiste riikide tagaajamise asemel on püütud talletada nende kogemust, et ära
kasutada ja arendada Vene olemasolevat võimekust ning arendada prioriteetselt mõnin-
gaid valdkondi. Väga tähelepanelikult analüüsitakse nii enda kui ka lääneriikide sõjavä-
gede otsustusprotsesside plusse ja miinuseid. Sellest on tuletatud järeldus, et kõike,
mida lääs teeb, saab teha otsustavamalt ja kiiremalt, mis annaks Vene poolele olulise
eelise. Oluline on ära märkida ka seda, et kindral Gerassimovi artikkel (Герасимов, 2013)
on vaid üks paljudest sõnavõttudest pikas Vene sõjateaduse traditsioonis. Samas on
see oluline tekst, kuna peegeldab sellisel kujul kõige paremini juba toimunud nihet VF-i
operatiivkunstis. Samal ajal on oluline vaadata tervet plejaadi sõnavõtte ja artikleid VF-i
sõjalise mõtte arengust: näiteks kindralmajor Ivan Vorobjovi sõnavõttud informatsioonili-
sest vastuseisust³⁶, kunagise kaitseministri Anatoli Serdjukovi³⁷ reformiplaanid, kindralite
Gerassimovi, Kartapolovi ja kindralstaabi akadeemia kadunud rektori Mahmut Garejevi³⁸
avaldatud mõtteid (vt nt Гареєв, 2016; Нарсисян, 2015). Vähemal või suuremal määral
on selline areng kajastunud 2010., 2014. ja 2021. aastal VF-i sõjalistes doktriinides.

Eraldi peaks rääkima väljendist *sotsiaalsete käitumismustrite sõda*, mis on olnud üheks
VF-i relvajõudude prioriteediks (perspektiivsetest suundadest), mida tuleb eelisaren-

³⁵ Ajakirjas Sõjaline Mõte (vk Военная мысль) ilmus artikleid, kus arutati lääne kogemuse üle ja analüüsiti, kuidas oleks see kasutatav Vene kontekstis. Eriti puudutas see uute automatiseeritud juhtimissüsteemide integratsiooni külma sõja aegsete platvormide ja süsteemidega.

³⁶ Ajakirjas Sõjaline Mõte avaldas 2007. aastal artikli erukindralmajor Ivan Vorobjov, kes rõhutas uutest sõjapidamisviisidest rääkides, et vaenlast on võimalik võita mitte ainult kineetilise rünnaku ja ruumis läbiviidud manöövriga, vaid ka piirates tema juurdepääsu õigele informatsioonile.

³⁷ Anatoli Serdjkov (sünd 1962) oli 2007–2012 VF-i kaitseminister. Alates 6 novembrist 2012 on kaitseministriks Sergei Šoigu.

³⁸ Armeekindral Garejevit on loetud üheks tänapäeva Venemaa sõjateaduse käilakujuks. Ajaloo ja sõjateaduste doktorina oli tal laialdane autoriteet ning tema ideed kajastavad kenasti Vene sõjalis-poliitilises mõtlemises toimuvat laiemat diskussiooni sõja olemuse üle.

dada (Евстафьев & Ильницкий, 2021).³⁹ Kuigi mõningase ajalise viitega armastatakse kindral Gerassimovi 2013. aasta kõnest ja artiklist (Gerassimov, 2013) rääkida kui doktriinist, nimetaksime pigem seda kindralstaabi ülema armeekindral Gerassimovi visiooniks. Sellele Gerassimovi visioonile on juhtinud tähelepanu ka mõned teised analüütikud (Galeotti, 2018a; Galeotti, 2018b). Laialdasemalt tähelepanu äratas Gerassimovi artikkel hilisema Krimmi annekteerimisega, mis leidis aset 2014 (Mölder *et al.*, 2014; Mölder *et al.*, 2015; Rácz, 2015) ja Venemaa Föderatsiooni sekkumisega Ida-Ukrainasse (Магда, 2016; Mölder & Sazonov, 2018; Racz & Pynnöniemi, 2016), kus „roheliste mehikeste“ kasutamine näitas hästi hübriidsõja tõhusust (Leonhard *et al.*, 2015; Westerlund & Norberg, 2016, pp. 576–601), mille üheks tahuks olid infooperatsioonid (Сазонов, 2017).

Gerassimovi tekstis toodut võib pidada pigem visiooniks, kuna see leidis viitamist lausa Venemaa Föderatsiooni 2014. aasta sõjalises doktriinis (RG.ru, 2014)⁴⁰. Kitsamas tähenduses saab kirjutist nimetada ka tähenduslikuks mõttepaberiks, kuna selle põhimõtted leidsid rakendamist praktilistes tegevustes nii Ukrainas (alates 2014) kui ka Süürias (alates 2015). Vaieldamatult võib viimaseid vaadates öelda, et tegemist oli järjekordse näitega Venemaa operatiivkunsti heast tasemest ja innovaatsilisusest. Ilmaasjata ei nimeta kindral Gerassimov oma artiklis/visioonis kolonel G. S. Issersoni. (Герасимов, 2013) Tollase diviisiülema⁴¹ Issersoni enne II maailmasõda ilmunud käsitlus keskendus sõjapidamise muutunud iseloomule. Issersoni käsitluse jätkuvalt aktuaalsust tahtis ka kindral Gerassimov rõhutada ja näidata, milline teadmine on iseloomulik Vene sõjalisele mõtlemisele.

2.2. Araabia kevade pikem mõju Vene sõjalisele mõttele

Gerassimov pidas Araabia kevade sündmusi olulisteks ja tõi välja õppetunnid Araabia kevade ajal toimunud sündmustest, millest on Venemaa Föderatsioon üht-teist õppinud (Герасимов, 2013).

Tollane VF-i kindralstaabi operatiivpeavalitsuse ülem kindralleitnant Andrei V. Kartapolov on kirjutanud 2015. aastal, et eesmärk ei ole vastase hävitamine, vaid tema eliidi alluta-

³⁹ Sõjalise Mõtte 2021. aasta märtsinumbris tuuakse artiklis „Rahvusliku julgeoleku ja kaitse prioriteetid postglobaalse maailma tingimustes“ välja VF-i kaitseministeeriumi kolleegiumi 21.12.2020 istung, kus president Putin mainis, et tuleb mitte ainult aru saada potentsiaalse vastase sotsiaal-poliitilistest protsessidest, vaid ka pelgalt sotsiaalsetest, et olulisemaid ühiskondlikke grupe võimalikult mõjutada, aga ka otseselt purustada ühiskonna aluseks olevad ühiskondlikud-riiklikud institutsioonid.

⁴⁰ Näiteks samas 30.12.2014 avaldatud VF-i sõjalises doktriinis mainiti ohtude all: „kaudsete ja asümmeetriliste toimeetodite kasutamine“ ja „sõjalise jõu, poliitiliste, majanduslike, informatiivsete ja muude mittesõjaliste meetmete kompleksne kasutamine, mida rakendatakse elanikkonna ja erioperatsioonide vägede protestipotentsiaali laialdase kasutamisega“ (RG.ru, 2014).

⁴¹ Issersoni ametikohta on tõlgitud erinevalt, nii brigaadikomandöriks, brigadiülema kui ka diviisikomandöriks, kuid see ei muuda sisu, sest igal juhul on tegemist vanemohvitseriga, kes suudab mõtestada üksuste (formatsioonide) lahingtegevuse planeerimist. Kuidas ja mis kriteeriumite alusel ametikohtasid ja aastameid eri ajal anti, on teine teema. Üldjuhul on vene keeles kasutatud *комбриг* Г.С. Иссерсон ja inglise keeles *brigade commander* (JS).

mine oma tahte. Seda kõike saab kindrali arvates saavutada informatsioonilise-psühholoogilise sõjapidamise kaudu, kasutades lisaks opositsioonigruppe ja eriooperatsioonide vägesid (Jonsson, 2019, p. 92).

Selles mõttes on Araabia kevad ja sellest tulenenud sündmused (Süüria kodusõda, Liibüa kodusõda, rahutuste laine Araabia maades jne) hea uurimisobjekt, eelkõige vaadates, kuidas hübriidsed sõja puhkevad ja milliseid meetmeid rakendatakse. Üheks olulisemaks faktoriks võib pidada infosõda, mis on Araabia kevade arengut paljuski kujundanud. (Greenberg, 2019) Üks võimalus on vaadata konventsionaalset sõda osana hübriidsõjast, ja näha hübriidsõda omakorda osana infosõjast.

2.3. Küber- ja inforünnakud ning tehnoloogia roll

Tuleb nentida, et juurdepääs Lääne tehnoloogiale ja Lääne meediaruumile on olnud oluline osa üleminekul uuele sõjapidamisele.⁴² Kindral Gerassimov on hiljem – 2016. aastal – öelnud, et inforessursid ja neile ligipääs on muutunud kõige efektiivsemaks relvaks (Герасимов, 2016). Nende ressursside laialdane kasutamine võimaldab selles inforuumis asuva maa (riigi) olukorda raputada mõne päeva jooksul. 2007. aasta aprillisündmused Eestis, tuntud ka kui pronksiöö, näitasid VF-i suhteliselt laialdast ressursside kasutamist Eesti riigi vastu: küber- ja inforünnakud, muud mõjutustegevuse viisid, VF-i saatkonna ja Kremlile sümpatiseeritavate aktivistide kaasamine jne.⁴³ Ukrainas oli 2014. aastal mõjutustegevuse spekter veel laiem: infooperatsioonid, spionaaž, agendid, venemeelised isikud ja organisatsioonid, äraostetud poliitikud, ärimehed ja ametnikud, separatistid, terrorism, sabotaaž, luureoperatsioonid ja lõpuks ka sõjaline sekkumine.⁴⁴ Venemaa Föderatsioon on informatsiooni muutnud relvaks, külvates kahtlusi Lääne institutsioonide ja sealse informatsiooni suhtes, tekitades sisemist ja rahvusvahelist manööverdusruumi (Kofman & Rojansky, 2015).

⁴² Erinevus sõja ja vägivaldliku konflikti vahel on muutunud aina vähem ilmseks. See erinevus võib olla kohati hägus. Viimastel aastakümnetel on tekkinud hulk uusi (avatuid ja varjatuid) vaenutegevuse viise ja meetodeid. Selleks kasutatakse ära nii peavoolumeediat kui ka sotsiaalmeediat. Niisuguse uue ja tehnoloogiliselt hästi arenenud sõjapidamise (sh info- ja küberrünnakud) eesmärk on mõjutada modernset ühiskonda (Mölder, Sazonov, Chochia & Kerikmäe, 2021, lk 3; vt ka Sazonov, 2022).

⁴³ Vt pronksiöö kohta nt Liik 2007. Pronksiöö ajal toimunud rahutusi aitasid korraldada venemeelised aktivistid ja VF-i saatkond. Keeruline on hinnata, millist (ja kui suurt) rolli oli nende sündmuste korraldamises mänginud Vene eriteenistused, igal juhul on Kaitsepolitsei 2007. aasta aastaraamatus toodud välja järgmine asjaolu: „Kaitsepolitsei informatsiooni kohaselt olid just Venemaa eriteenistused need, kes õhutasid „pronksööduri“ ümber tekkinud vastasseisu pidevalt üliemotsionaalset kajastamist Venemaa meedias (see oli üks põhjustest, miks sündmused massilisteks tänavakorratusteks eskaleerusid) ning avaldasid vastuseisu mitmetele kõrgetele Vene riigiametnikele, kes olid erinevatel kaalutlusel nõus kuhu tsiviliseeritud teismaldamisega. Aprillirahutuste endi osas võib kaitsepolitsei aga märkida, et hoolimata terve rea Vene luureohvitseride eelnevatest visiitidest Eestisse, seisnes Vene eriteenistuste (nii FSB kui SVR-i) roll 26. ja 27. aprillil pigem sündmuste jälgimises“ (Kaitsepolitsei amet, 2008, lk 9).

⁴⁴ Тымчук et al., 2016; Sazonov et al., 2016.

Sõjalises mõtlemises toimunud muutusi peegeldab ka poliitilise peavalitsuse taasloomine⁴⁵ ja Süüria kogemusega kindralleitnant A. V. Kartapolovi⁴⁶ määramine sinna etteotsa. 2015. aastal oli kindralleitnant Kartaplov koostanud skeemi mõne Gerassimovi idee sõjaliseks rakendamiseks (Thomas, 2017), need leidsid head kasutamist VF-i Süüria interventsiooni käigus, näiteks infooperatsioon, eraarmeede, nagu nn Wagneri grupp, kasutamine, droonide ja uute tehnoloogiate kasutamine. Samal ajal toimus diskussioon, kas tegemist on uue põlvkonna sõjapidamise või uut tüüpi sõjapidamisega (Bērziņš, 2015).

Kuna sõjapidamine on liikunud välja kitsast sõjalisest valdkonnast, siis on Gerassimov korduvalt rõhutanud akadeemilise kogukonna toetuse olulisust riigi julgeolekuprob- leemide lahendamisel koostöös nii riikliku kui ka eratööstusliku rakendusvaldkonna potentsiaaliga (McDermott, 2016). Gerassimovi eespool käsitletud kõnes tehtud viide tänapäeva svetšinite puudumise kohta näitab vajadust kontseptuaalselt lahti mõtestada ja sõnastada sõjapidamises toimunud muutused. Kokkuvõtvalt võib öelda, et oluline rõhuasetus Gerassimovi kõnes on ka tõdemus, et oleme pikas pidevas sõjas, mille intensiivsus võib kontekstist sõltuvalt varieeruda. Sõjas, millega loodetakse ülekaaluka jõuga vastast, Läänt ja täpsemalt Ameerika Ühendriike tasakaalustada ja võita. Rõhuasetus on mittesõjaliste ja otseselt sõjaliste võimete koosmõjus, kusjuures eelistatavalt 3/4 toetuks mittesõjalistele. Selles võtmes kasutatakse oma eesmärkide elluviimisel opositsioonijõu- dude protesti- ja võitluspotentsiaali koos paramilitaarsete jõududega ja erioperatsiooni- võimekusega. CNA⁴⁷ analüütik Kofman võrdleb seda olukorda keskaegse sõjapidamisega (Kofman, 2019).

2.4. Infomõjutustegevus kui üks oluline komponent modernses sõjapidamises lähtuvalt Gerassimovi tekstist

Mittetraditsiooniline vaade jagab sõja nelja kategooriasse: sõda alateadvuse pärast, mässu sõda (vn *mjatežvoina*) (Messner, 1960), sõda distantsilt ehk kontaktivaba sõda ja kübersõda. Isegi kui kasutatakse füüsilist vägivalda, on määrav asjaolu ikkagi sõja mõju rahvuslikule psühholoogiale ja väärtustele. Seega on eesmärk vastase elanikkonna väärtuste purustamine ja muutmine (Johnson, 2019, p. 77). Sellise sõjapidamise üks oluline element on infomõjutustegevus (Mölder *et al.*, 2021).

⁴⁵ Vk Главное военно-политическое управление Вооруженных Сил Российской Федерации – sõjaliseks patriootiliseks tööks relvajõududes ning relvajõudude ja ühiskonna omavahelise sidususe loomiseks ja hoidmiseks. Valitsus taasloodi 30.07.2018.

⁴⁶ Kindralleitnant Andrei Kartaplov oli Süürias Vene väekontingendi ülem 2016. aasta detsembrist kuni 2017. aasta aprillini.

⁴⁷ CCNA (ingl *The Center for Naval Analyses*) on Arlingtonis (USA) asuv uurimise ja analüüsiga tegelev mittetulundusühing.

Gerassimovi väljaõeldu paremaks mõistmiseks on vaja heita pilk VF-i infosõja käsitlusele (vt nt Sazonov, 2018; Mölder & Sazonov, 2018; Ventsel *et al.*, 2021; van Herpen, 2016). Oluline komponent, mida Gerassimovi mõtete puhul tuleb arvestada, on, et mittelineaarses sõjas on suur osakaal ka mittesõjalistel ohtudel, mis võivad kahjustada riikide (sise)julgeolekut, nagu näiteks infomõjutustegevus, küberrünnakud, terrorism, sabotaaž, spionaaž. Sõjaline õppus Zapad-17 ilmestas hästi seda tendentsi, kui muutus võimsaks infosõjarelvaks, mida Kreml kasutas Lääne vastu, sh hirmutades Balti riike, Poolat ja Ukrainat (Sazonov *et al.*, 2018; Ventsel *et al.*, 2021, pp. 21–39). Zapad-21 ettevalmistuse ja toimumisega samal ajal toodi sisejulgeoleku vaatevinklist sisse uusi ohte, nagu Minski 2021. aastal alustatud hübriidne mõjutustegevus Läti, Leedu ja Poola vastu, kus mõjutusrelvaks said Lähis-Ida päritoluga migrandid.⁴⁸ Samas pole Gerassimovi ideed selles valdkonnas sugugi uued ja innovaatilised. Hübriidsõja esimeseks teoreetikuks (vähemalt Vene sõjateoreetikute hulgas) võib pidada vene valgekaartlasest sõjateaduste professorit ja koloneli J. E. Messneri. Tema sulest on pärit teos „Mäss – kolmanda maailmasõja nimi“, mis ilmus 1960. aastal Buenos Aireses (Месснер, 1960). Messner kirjutas juba 1960. aastal (Месснер, 1960; Месснер, 2005, c. 65) mittelineaarsest sõjast, mida ta nimetas mässusõjaks ja tõi välja selle eri aspekte: „Praegusel ajastul on riiki lihtsam lagundada kui relvadega vallutada. Riigid on muutunud moraalselt haavatavaks, kuna riigi müstiline tähendus on nõrgenenud“.

Peab nentima, et infomõjutustegevus on Kremli üks peamisi relvi ja see on juba olnud nii aastaid, kui mitte sajandeid.⁴⁹ 19. sajandi lõpuks kontrollis Venemaa impeerium tohutut ala alates Poolast ja Soomest kuni Vaikse ookeanini, samuti käis võitlus mõjusfääride eest 19. sajandi teiste suurriikidega. Venemaa pööras erilist tähelepanu sellele, kuidas oma

⁴⁸ Kuigi 100% ei ole tõestatud, et migrandikriis oli suurõppuse Zapad-21 osa, võib suure tõenäosusega hinnata, et migrandid olid osa õppuse stsenaariumist. Õppuse üldise loogika kohaselt toimus suurõppuse ettevalmistamise ja õppuse enda käigus seeria erinevaid samaaegseid ja/või järjestikusi tegevusi, kuhu sobituks ka migrandikriis. Kas see oli algselt pettemanöövrina kavandatud või kriisi arenedes kasutati seda ära õppuste teiste osade harjutamiseks, selle üle võib arutada edaspidi.

⁴⁹ Ajaloost on teada et Venemaa impeeriumi jõulise tõusuga rahvusvahelisele areenile 18.–19. sajandil ja tulekuga suurriikide hulka arenes jõuliselt ka Vene tsaaririigi ideoloogiline komponent, mille üheks oluliseks relvaks oli propaganda (Medyakov, 2014). Tsaariaegne propaganda oli võrreldes tänapäeva Putini režiimi propagandamasinaga lapsekingades, kuid tänapäeva Putini režiimi propagandamasina (vt lähemalt van Herpen, 2016) juuri tuleks paljuski otsida just Venemaa „deržaava idee“ väljakujunemisest. Läänevastase propaganda mõtteviis peitub aga Krimmi sõja järgses perioodis. Venemaa alustas Krimmi sõda 1853 Ottomani impeeriumi vastu. Venemaa võidud Türgi üle pandi Euroopa riigid muretsema, et Venemaa tugevdab ennast Ottomani impeeriumi arvelt, ja nad löid liidu Venemaa vastu. Inglismaa ja Prantsusmaa astusid 1854. aastal sõtta Venemaa vastu, et päästa Ottomani impeerium. Kuna Venemaa oli toona tehnoloogilises mõttes Läänest teatud aspektides maha jäänud, siis ta kaotas sõja Euroopa riikidele, saades lüüa eelkõige Mustal merel. Liitlased vallutasid 1855. aastal Sevastopoli linna, mis oli vene eliidi jaoks šokk. Vene tsaar Nikolai I ei elanud kaotust üle ja suri (Wedgwood, 2012, pp. 387–391). 1856. aastal Pariisis sõlmitud rahuga otsustati, et Venemaa ei tohi omada Mustal merel laevastikku, armeed ega kindlusi. Pärast Venemaa lüüasaamist 1853–1856 toimunud Krimmi sõjas tekkis idee Lääne „reetlikkusest“, „pahatahtlikkusest“. Pärast Krimmi sõda 1850. aastate lõpus ja 1860-ndatel hakati Venemaal süüdistama Läänt kõikides hädades, mis olid Vene riiki tabanud. Analoozne situatsioon on välja kujunenud ka Putini Venemaal. Kasutatakse uuesti väljendit *russofoobia* (Ventsel & Sazonov, 2018; Feklyunina, 2013, pp. 91–109). Selle võttis mõne väite kohaselt kasutusele tuntud vene luuletaja, slavofiil, rahvuslane Fjodor Tjutšev (1803–1873).

rahvale infot ette sööta. Iga impeeriumi püsijäämine sõltub tema inimeste lojaalsusest. Toona mõeldi ka sellele, kuidas mõjutada välismaa elitaarset publikut. Meedia kiire arengu ja kirjaoskuse suurema levikuga 19. sajandi lõpus oli see teostatav paremini kui kunagi varem. Vene-Türgi sõja (1877–1878) ajal leidis Vene riigis aset laialdane infokampania Türgi diskrediteerimiseks, Osmanite impeeriumi ajalehed tegelesid samuti Venemaa-vastase propaganda levitamise (Isci, 2014, pp. 181–196). Laialdasema infooperatsioonide paketiga esines Venemaa Vene-Jaapani⁵⁰ sõja ajal 20. sajandi alguses, kui loodi ja levitati japanofoobia narratiivi (Bartlett, 2008, pp. 8–33).

Nõukogude ajastu tõi propagandas uusi tendentse, arenguid, nippe, tehnoloogilisi lähenemisi, meetodeid, aga samas ka ideoloogilisi klišeesisid, mis mõnevõrra pidurdasid Nõukogude Liidu võimalusi informis, kuna nõukogude ideoloogia polnud paindlik ja oli klammerdunud leninismi (Lasswell, 1951). Samas andis see uusi võimalusi selleks, et mõjutada nii oma riigi kodanikke kui ka välisriikide inimesi. Uus propagandamasin sündis tsaariaegse propaganda raudvara kasutades ning I maailmasõja ja 1917. aasta kahe revolutsiooni propagandistide töö tulemusena (Stockdale, 2018, pp. 1–9). Läänevastaste vaadetega tänapäeva vene natsionalismi ja deržaava ideede toetaja arvates näib Lääs halva ja salakavala „teisena“, kes püüab pidevalt õhnestada vene rahva edasiliikumist kuulsusriikka tuleviku poole (Yablokov, 2015, p. 302; Mölder & Sazonov, 2019, p. 100; Yablokov, 2018).

Propaganda, infomõjutustegevus on alati mänginud suurt rolli sõjapidamises ja Venemaa pole siin erand, olles selles valdkonnas brittide jt kõrval paljuski pioneer. Juba tsaariajal hakkasid mitmeid vene sõjateoreetikud tegelema infomõjutusküsimustega. Siin tasub meenutada, et tsaari- ja nõukogudeaegsed vene sõjateoreetikud ja kindralid V. K. Triandofillov (1894–1931) ja A. A. Svetššin (1878–1938) on põhjalikult käsitletud infopsühholoogilise mõjutustegevuse aspekte. Tuntud vene strateeg ja sõjateoreetik Svetššin, keda Gerassimov oma tekstis (2013) ka tsiteerib, pööras veel 1926. aastal sõjapidamises erilist tähelepanu vastase sihtgruppide infopsühholoogilise mõjutamise aspektidele. Svetššin kirjutas oma klassikalises teoses „Strateegia“: „On vaja olla psühholoog, teada vastase rahva etnograafilist eripära, kõiki tema sotsiaalseid grupeerimisi ja suunitlusi, teravalt hinnata väiksemaid detaile, seejuures mitte kaotada silmist suuremat pilti – alles siis õnnestub kohandada otsust vaenlaste käitumisega“ (Свечин, 1927). Svetššin väitis samuti et „Sõda pole ainult relvajõudude areen“ (Свечин, 1927, c. 36). Lisaks rõhutas ta mõjutustegevuse eri valdkondade olulisust, väites, et sõda peetakse mitte ainult relvastatud

⁵⁰ Vene-Jaapani sõda (veebuar 1904 – september 1905) oli sõda Venemaa ja Jaapani vahel. Venemaa eliit lootis et Jaapan on nõrk ja Vene impeerium võidab sõja kiiresti. Sõda lõppes aga Portsmouthi rahuga (05.09.1905) ja võitjaks osutus Jaapan. Jaapan sai rahulepinguga endale juurde mitmeid territooriume, näiteks Mandžuurias, Lõuna-Sahhalini ja Kuriiili saared, lisaks kehtestas Jaapan ülemvõimu Koreas. Sõja kaotamine Jaapanile tõi Venemaale tollal suure majandussurutise, mis oli 1905. aasta revolutsiooni üks peamisi põhjuseid.

rindel, vaid ka klassilisel ja majandusrindel (Свечин, 1927). Svetšini ja teiste vene sõjateoreetikute mõtete varal kasvas üles rohkem kui üks põlvkond uusi sõjateoreetikuid.

Informatsiooni olulisusele asümmeetrilistes konfliktides on pööranud tähelepanu mitmed tänapäeva vene sõjateadlased: S. G. Tšekinov, S. A. Bogdanov (Чекинов & Богданов, 2011, c. 3–13) ja Vene Sõjateaduste Akadeemia pikaajaline juht kindral M. A. Garejev, kes rõhutas pidevalt informatsiooni rolli tänapäevases sõjapidamises. Mainimist väärt on ka asjaolu, et Mahmud Garejev oli olulise venekeelse teadusajakirja Informatsioonõe Voinõ teaduskolleegiumi esimees. Veel 2003. aastal kirjutas Garejev: „Mis puudutab sõjapidamise vahendeid, muutub strateegias otseste ja kaudsete tegevuste vahekord. Kaudsed (mittelineaarsed) tegevused, mis on seotud vastase poliitilise, majandusliku ja moraalse ning psühholoogilise mõjutamise, tema desinformeerimise ja õõnestamisega seestpoolt, on alati mänginud suurt rolli“ (Гапеев, 2003). Garejev jõudis toona järeldusele, et moodsas sõjapidamises on kogu relvastatud võitlus läbi põimunud infovõitlusega (Гапеев, 2003). Garejev on sageli väitnud, et nüüdisaja sõdu „tuleb pidada mitte ainult sõjaväeliste, vaid ka küberneetiliste, informatsiooniliste ja teiste vahenditega“ (Нарсисян, 2015). Kaks aastat pärast Gerassimovi artikli ilmutist, 2015. aastal tuli Garejev välja ideega, et oluline on arendada uusi vahendeid, mis on seotud pehme jõuga – see tähendab, et sõdu oleks vaja pidada mitte ainult sõjaväeliste vahenditega, vaid ka küberneetiliste, informatsiooniliste jne (Гапеев, 2015). Garejevi väitel on mõttekas alustada sõda ulatuslike majandussanktsioonide, infooperatsioonide ja teiste mittesõjaliste vahendite kasutamisega (Гапеев, 2015). Ka muu pehme jõu arsenalil võib kaaluda hübriidsõja instrumentidena (vt nt Бочарников, 2016). Selles mõttes arendab Garejev edasi Gerassimovi 2013. aasta ideid. Kindral Gerassimov rõhutab oma 2013. aastal ilmunud artiklis „Teaduse väärtus on ettenägemises“ informatsiooni olulisust sõjapidamises: „Kasutatavate vastasseisu meetodite rõhuasetus nihkub poliitiliste, majanduslike, informatsiooniliste, humanitaarsete ja teiste mittesõjaliste meetodite poole, mida realiseeritakse rahva protesteerimispotentsiaali kaasamisega. Kõike seda täiendatakse varjatud sõjaliste meetmetega, sh informatsioonilise vastasseisu meetmete rakendamise ja erioperatsioonide jõudude tegevusega. Avalikult kasutatakse jõudu sageli rahuvalve ja kriisireguleerimise ettekäändel ainult mingil etapil, enamjaolt konfliktis lõpliku edu saavutamiseks“ (Герасимов, 2013). Gerassimovi arvates on infotehnoloogia tänapäeval võimaldanud tunduvalt vähendada ruumilist, ajalist ja informatsioonilist lõhet sõjaväe ja selle juhtimisorganite vahel (Герасимов, 2013).

Mis puudutab infomõjutustegevust, ei ütle Gerassimov oma tekstis midagi uut, vaid kordab pigem teiste varem välja öeldud ideid. Kuid ta rõhutab korduvalt vajadust pöörata senisest suuremat tähelepanu tehisintellektile ja automatiseeritud relvasüsteemidele⁵¹. Korporatsioon RAND-i uuring Venemaa „vaenulikest meetmetest“ (ingl *hostile-measures*)

⁵¹ Need mõlemad valdkonnad on otseselt seotud käimasoleva ja eelkõige tuleviku infosõdadega.

toob välja, et Venemaa mõjutustegevuses on põhilised järgmised tegevused (olulisuse järjekorras): informatsioonilised, majanduslikud ja diplomaatilised meetmed (RAND, 2020, p. xv). Seda sama, mida Garejev, Gerassimov jt on nii palju kordi rõhutanud oma ettekannetes, artiklitest ja sõnavõttudes.

2.5. Infojulgeolek kui osa infomõjutamisest: arusaamad ja alusdokumendid

Venemaa infosõja ja selle olemuse paremaks mõistmiseks peaks tegema lühikese sisevaate Kremli mõjutegevusesse Läänes, mis viimastel aastatel aina intensiivistub, eriti pärast 2014. aasta sündmusi Ukrainas. Moskva peab eri tasanditel hübriidsõda Lääne riikide vastu, kasutades muu hulgas erinevaid hübriidseid taktikaid, vahendeid ja kanaleid (Mölder & Sazonov, 2020c). Seega püüab Putini režiim arvestada iga lääneriigi omapära, et kahjustada Lääne liberaalset süsteemi tervikuna, töödelda Euroopat ning selle poliitilisi, majanduslikke jt struktuure ja institutsioone eri tüüpi desinformatsiooniga. Need meetmed püüavad eelkõige mõjutada poliitilise eliidi valikuid, kuid ka energiapoliitikat ja ühiskondlikke tõekspidamisi laiemalt. Analüüsides Kremli inforunnakuid Lääne, aga ka Ukraina vastu, joonistub välja teatud muster, mis aitab mõista, kuidas Venemaa infosõja kõõgipool välja näeb ja milline on Venemaa *modus operandi* (Mölder & Sazonov, 2020c).

Erinevalt tänapäeva Läänest on Venemaa alati pööranud suurt tähelepanu infomõjutamise ja -julgeolekuküsimustele ning just sellele, kuidas infosõda pidada. Sellest on räägitud muuhulgas Venemaa sõjalistes doktriinides ja mitmes strateegilises dokumendis, näiteks on infojulgeoleku ja -mõjutuse olulisust rõhutatud viimases Venemaa sõjalises doktriinis 2014. aastal (vk *Военная Доктрина Российской Федерации*) (Rg.ru, 2014; Дворкин, 2019), mis arvestab erinevaid ohte informatsiooni valdkonnas sisemises ja välises sfääris. Seal pööratakse erilist tähelepanu VF-i sisemisele sihtauditooriumile, räägitakse Vene riigile mittelojaalsetest noortest, kellega nähakse ette tihedat tegelemist mõjutustegevuse valdkonnas. Sõjalises sfääris peab see doktriin oluliseks Venemaa relvajõudude infojulgeoleku pidevat arendamist ja täiustamist (Rg.ru, 2014; Sazonov, 2018).

Tähelepanu väärrib teine alusdokument Venemaa Föderatsiooni infojulgeolekust: „Venemaa Föderatsiooni infojulgeoleku doktriin“⁵², mille kallal töötati aastaid ja mille viimane redaktsioon ilmus 2016. aastal (Rg.ru, 2016). Venemaa Föderatsiooni infojulgeoleku doktriin toob esile infojulgeoleku olulisuse tänapäeva maailmas ja seletab lahti olulisi mõisteid, kuid on üpris üldistav (Sazonov, 2018). Ei saa minna mööda veel ühest olulisest dokumendist, mis arutleb infojulgeolekuga seotud küsimuste üle, nimelt Venemaa välispoliitika kontseptsioonist (Mid.ru, 2016). Seal on 28. peatükis kirjas:

⁵² *Вк Доктрина информационной безопасности Российской Федерации.*

„Venemaa rakendab vajalikke abinõusid rahvusliku ja rahvusvahelise infojulgeoleku tagamiseks, kasutab vastutegevusi riikliku, majandusliku ja ühiskondliku julgeoleku ohtude suhtes, mis tulenevad inforuumist, võitlemaks terrorismi ja teiste kriminaalsete ohtudega, kasutades info- tehnoloogiaid, takistades nende kasutamist sõjalis-poliitilistel eesmärkidel.“

Erilist huvi võib pakkuda dokumendi punkt 47, milles väidetakse järgmist:

„Venemaa taotleb enda objektiivset aktsepteerimist maailmas, arendab oma töhusaid ühiskondliku arvamuselise info mõjutusvahendeid välismaal, aitab kaasa Venemaa ja venekeelse massimeedia positsiooni tugevnemisele maailma inforuumis, andes neile selleks riikliku toetuse, osaleb aktiivselt rahvusvahelises koostöös infovaldkonnas, rakendab vajalikke abinõusid oma infojulgeoleku ohtudele vastu seismiseks. Sellel eesmärgil on ettenähtud uute infotehnoloogiate laialdane kasutamine.“ (Mid.ru, 2016; vt ka Sazonov, 2018)

Vaatamata sellele, et infosõjast on saanud Kremli tõhus üleilmne mõjutusvahend, on Venemaa infosõja peamine eesmärk ikkagi mõjutada oma riigi sihtauditooriumi: Putini režiim soovib hoida vaos Venemaa elanikke ja tegeleb sellega, et pidevalt anda neile ette sellist informatsiooni, mis aitaks Putini režiimil edasi püsida ja Venemaad valitseda, kuid see pole ainuke soov. Lisaks tahetakse mõjutada lähinaabruses asuvaid riike endise Vene impeeriumi aladel ning lõhkuda Euroopa Liidu ja NATO ühtsust, sest siis saaks Venemaa suurendada oma mõjusfääri Euroopas. Moskvat häirib olemasolev euro-atlantiline julgeolekuarhitektuur ja Kreml üritab kogu jõust seda lammutada. (Sazonov, 2018)

Sügisel 2021 aset leidnud järjekordne sõjaline suurõppus Zapad-21 oli juba 2021. aasta alguses tõstatanud Läänes mitmeid küsimusi: kas Zapad-21 mängib jälle hirmufaktori oskuslikult läänemaailma ja n-ö piiriiriikide vastu? Kas ka Zapad-21 (nagu Zapad-17) kujuneb Venemaa mõjustusvahendiks, mida Kreml saab kasutada inforünnakuna Lääne vastu?

Seega aitab Gerassimovi 2013. aastal ilmunud artikkel paremini aru saada Venemaa sõjaliste suurõppuste peidetud loogikast ja viimase kümnendi sõjalise mõtte arengust, sh infosõja arengutest ja põhjustest, miks Kreml kasutab hübriidsõda oma mõjutustegevuses.

KOKKUVÕTE JA LÕPPKOMMENTAAR

Ülal esitatud Gerassimovi artiklist tuleneb mure Lääneriikide n-ö valelikkuse ja edusamude üle. Selle teksti kohaselt ollakse ärevad riikide ja ühiskondade sisemist tasakaalu muutvate läänelike ideede osas. Kurja juur on muidugi kommunikatsioon (st meedia) ja läänelik sotsiaalmeedia. Samas tuuakse välja, et võit ilma sõjata on esmane eelistus, mida postuleeris juba hiina sõjateoreetik Sun Zi VI saj eKr oma teoses „Sõja seadused“ (Sun Tzu, 2020).

Tõdemuseks (kui uskuda Gerassimovi) on ka see, et juba ollaksegi sõjas ja täiendavat sõjakuulutust ei ole vaja. Samas adutakse, et tänapäeva maailmas saab sõjaliseks muuta ka otseselt mittesõjalised võimed. Seepärast nimetatakse julgelt vahekorda 4 : 1 mittesõjaliste kasuks. Mitmeotstarbeliste võimete, vahendite ja struktuuride kasutamine vajalikus vahekorras näib olevat hübriidse lähenemisviisi ühendav lüli. Sõjaline jõud või sellega ähvardamine võimaldab protsesse suunata endale sobiva kiirusega. Paindlikkus, kiirus ja ruumiliste võimaluste ärakasutamine aitab saavutada edu sobivas vahekorras joondatud võimetega ka ülekaaluka vastase vastu. Oluline on mitte ainult vastase juhtkonna demoraliseerimine, vaid terve rahva protestipotentsiaali kasutades nõrgestada terviklikku kaitsetahet. Üheks oluliseks elemendiks on siin infomõjutustegevus, teisisõnu infosõda.

Gerassimovi kohaselt on infosõja keskne sihtmärk eelkõige rahvas, mitte ainult vastase sõjalised ja poliitilised liidrid, ja selle protestipotentsiaali suunamine ja ärakasutamine. Traditsioonilised ehk kõvad sõjalised meetmed toetaksid vajaduse korral juba sõjategevuse-eelse operatsiooni kujutamise (ingl *shaping*) faasi ajal infomõjutustegevuse jaoks soodsa keskkonna loomist. Kuna sõdu ei kuulutata, tundub ka Vene lähenemine, et ollakse juba sõjas, loogilisena. Vastandina siis läänelikule mõtlemisele, et operatsioonikeskkonna kujutamine on otsesele sõjalisele tegevusele eelnev faas. Kindrali kõne tõstatatab ka küsimuse, kuidas efektiivselt ja paindlikult kaasata ühtse juhtimise alla nii sõjalisi kui ka tsiviilkaitselisi, ühiskonna toimimist toetavaid struktuure. 5 aprillil 2016 loodi Venemaal põhiliselt Siseministeeriumi sisevägede baasil Rossgvardia (Kremlin.ru, 2016) ning kindral Gerassimovi kõnest möödunud aja vältel on tehtud mitmeid struktuuralseid ja seadusandlikke muudatusi sisejulgeoleku valdkonnas, mis vääriksid käsitlemist juba järgnevatel publikatsioonides.

Läänemaailma jaoks on seoses VF-i tegutsemisega viimasel aastakümnel olnud mitmeid äratavaid momente. Nimetada võiks 2008. aastal aset leidnud Vene-Gruusia sõda, 2014. aasta Krimmi annekteerimist, sissetungi Ida-Ukrainasse ja edukat sekkumist Süüria kodusõtta. Läänemaailma jaoks on jätkunud „ajaloo lõpu“ inertsi ning Iraagi ja Afganistani ekspeditsioonisõdade lummus, et mitte näha ja kuulda, kuidas VF-i on selle aja jooksul loonud endale agressiivse hübriid- ja infosõja võime. Sõdimine uutmoodi tähendab VF-i puhul lisaks mittetraditsioonilistele ja hübriidsetele elementidele ka vajaduse korral relvajõudude otsest kasutamist, nagu näiteks Ida-Ukrainas või osalemist Süüria kodusõjas, kuhu VF ametlikult sekkus 2015. aastal.⁵³ Ei tasu unustada, et 2022. aastal oli Gerassimov just üks nendest VF-i olulistest isikutest, kes tahtsid muuta kogu Lääne

⁵³ Vt Venemaa Föderatsiooni sekkumisest Süüriasse – Sazonov, Ploom & Saumets, 2019. Süürias oli viimaseks üle koera saba saamise viisiks pärast aastatepikkust pommitamist paindlik infokampaania. Lõpuks kujundavad võitjad oma loo ning keemiarelva kasutamise ja rahvusvahelise õiguse jäme rikkumine jääb ajaloolastele. Vene infosõda on oma olemuselt demokraatlikku riigikorda ja selle aluseks olevaid normväärtusi õõnestav, mille vastu puudub praegu veel võidukas võluvits.

Julgeolekuarhitektuuri, alustades suurt sõda Ukraina vastu. Sõjategevuse läbiviimisel Ukrainas on VF-i väed paljuski lähtunud Gerassimovi arusaamadest. Sihtmärgiks ongi Ukraina rahvas, keda pommitatakse ja rünnatakse eri tüüpi relvadega, hävitakse linnu, infrastruktuuri ja tsiviilobjekte, et mõjutada kogu Ukraina riiki ja ühiskonda ning külvata hirmu ja trotsi. Siin on relvastatud rünnakutele omane selgelt infopsühholoogiline dimensioon.

Seega võib järeldada et kindral Gerassimovi 2013. aastal ilmunud tekst on igati märgiline. Esiteks, artikkel ilmus 2013. aasta veebruari lõpus, kuid seda märgati laialdaselt rohkem kui aasta hiljem, siis kui hübriidsõda kogus Ukrainas hoogu. 2014. aastal sai artikkel tuntuks ja iga teine Venemaaga tegelev analüütik ja julgeolekuekspert võttis endale eesmärgiks sellest rääkida või vähemalt mainida. Hakati rääkima lausa Gerassimovi doktriinist, kuigi tegemist pole mingi doktrinaalse dokumendiga, vaid Gerassimovi mõttekäiguga, mis võtab kokku nii Venemaa Föderatsiooni sõjapidamise arenguid kui ka 21. sajandi alguse maailmas tekkinud uued tendentsid. Araabia kevadest olid tehtud esimesed järeldused ning tehnoloogia ja kübermaailma areng mõjutas järjest rohkem viise, kuidas sõdu uut moodi peetakse.

Gerassimovi tekst pakub kindlasti huvi julgeolekuekspertidele, infosõja ja hübriidsõja uurijatele jt, andes võimaluse hinnata, mida on juba varem ja ka pärast kõne postuleerinud mitmed vene (Messner, Svetšin, Tšekinov, Bogdanov, Garejev jt) ja lääne sõjateoreetikud ja teadlased (Nemeth, McDermott, Galeotti, Hoffman jt), rõhutades seejuures veel kord infotehnoloogia suurenevat rolli modernses sõjapidamises. Infotehnoloogia ja informatsiooni roll hübriidsõjas aina kasvab ning 21. sajand toob selles vallas hulgaliselt väljakutseid.

Lõpetuseks tuleks mõelda eelkõige just sellele, mida on Eestil sellest tekstist õppida. Peab tõdema, et õpikohti on mitmeid: kas või Gerassimovi plaanide rakendamine Süürias ja Ukrainas ning hübriidsõja mitmetahuline rakendamine mujal maailmas. Eesti julgeoleku kontekstis tasub Gerassimovi tekstile pöörata erilist tähelepanu, kuna Kreml on teinud (ja ilmselt teeb tulevikus) katseid destabiliseerida siinset julgeolekuolukorda. Pideva infosõja taustal on toimunud ägedaid Eesti riigi ja kodanikuühiskonna vastaseid inforünnakuid⁵⁴, kus VF on üritanud luua pingeid või ära kasutada siinseid hõõrumisi, näiteks pronksiöö sündmused 2007. aasta aprillis.⁵⁵ Venemaa Föderatsiooni kasutata-

⁵⁴ Kremli-meelse infomõjutustegevuse eesmärk on edastada Eesti sihtauditooriumile erinevaid narrative, et mõjutada neid Moskvale kasulikus suunas (Tüür, 2020).

⁵⁵ Tasub meenutada et 2007. aasta aprillis toimunud rahutuste ajal (tuntud kui pronksiöö) edastasid VF-i meediakanalid hulgaliselt desinformatsiooni, eelkõige Eesti riigi ja valitsuse vastu suunatud kahjulikku teavet. Pronksiöö rahutusi aitasid korraldada venemeelsed aktivistid ja Venemaa Föderatsiooni saatkond. Raske on hinnata, milline roll oli nendes sündmustes VF-i eriteenistustel. Seega on Gerassimov arvestanud ka mittesõjalisi destabiliseerivaid komponente, nagu infomõjutustegevus, eriteenistuste roll ühiskonnas eksisteerivate vastuolude süvendamisel ja sisemiste konfliktide tekitamisel, massirahutuste korraldamises või neile kaasaaitamises.

vad aktiivsed meetodid ja luuretegevus on kahtlemata suur oht Eesti riigi julgeolekule, kuna VF-i käsitluses on eriteenistuste sihtmärk Eesti riigi ja selle protsesside mõjutamine, teabe kogumine ning ühiskonna destabiliseerimine.⁵⁶

VLADIMIR SAZONOV

Kaitseväe Akadeemia juhtivteadur; Tartu Ülikooli Vana-Lähis-Ida uuringute kaasprofessor

E-post: sazonov@ut.ee

Kaitseväe Akadeemia rakendusuuringu osakonna juhtivteadur ja Tartu Ülikooli Vana-Lähis-Ida uuringute kaasprofessor. Kaitstes doktoritöö ajaloos 2010. aastal Tartu Ülikoolis ja 2020. aastal Tallinna Ülikoolis kultuuriteaduste valdkonnas.

JAANUS SÄGI

Kolonelleitnant reservis

E-post: jaanus.sagi@mil.ee

Kaitseväe Akadeemia rakendusuuringu osakonna analüütik ja Kaitseväe peastaabi strateegilise kommunikatsiooni osakonna planeerija. Magistriga võrdsustatud diplomid Tartu Ülikoolist (ajalugu, 1994. aastal) ja Prantsuse sõjakoolist (École de guerre), 2014. aastal (kaitseeksperit valdkonna korraldamise, juhtimise ja strateegia alal).

⁵⁶ Ka majandussfääris on olemas ohuallikad: sõltuvus Vene gaasist ja naftast ning lisaks kasutab Kreml ühe mõjutusvahendina Vene oligarhe, et nende abil avaldada mõju kohalikule majandusele. Lisaks võivad saada hübriidseteks ohtudeks rahapesu ja nendega seotud skandaalid. Seega on Gerassimovi doktriini spekter üpris lai ning hõlmab endas kogu ühiskonda ja riiki puudutavaid aspekte.

KASUTATUD ALLIKAD

- Adamsky, D., 2015. *Cross-Domain Coercion: the Current Russian Art of Strategy*, IFRI Security Studies Center. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/pp54adamsky.pdf>. [Kasutatud 18.01.2022].
- Bartlett, R., 2008. Japonisme and Japanophobia: The Russo-Japanese War in Russian Cultural Consciousness. *The Russian Review*, 67 (1), pp. 8–33.
- Бартош, А., 2018. *Стратегия и контрстратегия гибридной войны*. Министерство обороны Российской Федерации.
- Bērziņš, J., 2015. Russian New Generation Warfare is not Hybrid Warfare. Rmt: *The War in Ukraine: Lessons for Europe*, toim-d. Pabriks, A.; Kudors, A. The Centre for East European Policy Studies, Rīga: University of Latvia Press.
- Bowen, A. S., 2021. Russian Military Mobilization on Ukraine’s Borders and in Occupied Crimea. *Congressional Research Service*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.everycrs-report.com/files/2021-04-27_IN11651_b08231769111946cf69777afdd5d48d41ffa44c6.pdf [Kasutatud 08.06.2021].
- Бочарников, И. В., (ред.) 2016. Роль технологий «мягкой силы» в информационном, ценностно-мировоззренческом и цивилизационном противоборстве / Академия военных наук, М.: «Экон-Информ». [Võrgumaterjal] Leitav: <https://nic-pnb.ru/wp-content/uploads/2016/06/rol-tehnologij-myagkoj-sily.pdf> [Kasutatud: 13.06.2021].
- Bremmer, I., 2021. Why Putin Flexed His Military Muscle on Ukraine’s Border. *Time*, 29.04.2021. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://time.com/6004236/russia-ukraine-border-putin/> [Kasutatud 08.06.2021].
- Брычков, А. С., Дорохов, В. Л. & Никоноров, Г. А., 2019. О гибридном характере войн и вооруженных конфликтов будущего. *Военная мысль* 2, с. 15–28.
- Дворкин, В., 2019. Военная доктрина России нуждается в обновлении. *Независимая Газета*, 11.04.2019. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.ng.ru/politics/2019-04-11/100_190411explosion.html [Kasutatud 27.06.2021].
- Euronews, 2021. Is Belarus using migrants as part of a ‘hybrid war’ against the EU? *Euronews*, 11.08.2021. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.euronews.com/2021/08/11/is-belarus-using-migrants-as-part-of-a-hybrid-war-against-the-eu> [Kasutatud 01.11.2021].
- Евстафьев, Д. Г. & Ильницкий А. М., 2021. Приоритеты управления национальной безопасностью и обороной в условиях постглобального мира. *Военная мысль*, 3, с. 6–24.
- Foster, N., 2021. Propaganda Gone Viral: A Theory of Chinese and Russian “COVID Diplomacy” in the Age of Social Media. Rmt: *The Russian Federation in Global*

- Knowledge Warfare*, toim-d. Mölder, H., Sazonov, V., Chochia, A., Kerikmäe, T. Springer, Cham: Springer, pp. 123–145.
- Galeotti, M., 2018a. I'm Sorry for Creating the 'Gerasimov Doctrine', *Foreign Policy*, 5.03.2018. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://foreignpolicy.com/2018/03/05/im-sorry-for-creating-the-gerasimov-doctrine/> [Kasutatud 01.11.2021].
- Galeotti, M., 2018b. The mythical 'Gerasimov Doctrine' and the language of threat, *Critical Studies on Security* 7(2), pp. 157–161.
- Гареев, М., 2015. Война без срока давности. Опыт Великой Отечественной помог в возвращении Крыма. *Военно-промышленный курьер*, 12.05.2015, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://vpk-news.ru/articles/25172>. [Kasutatud 13.01.2021].
- Гареев, М., 2016. „Главная угроза исходит от НАТО“. *Реальное время*, 23.02.2016. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://realnoevremya.ru/articles/24410>. [Kasutatud 13.01.2021].
- Герасимов, В., 2016. По опыту Сирии. *Военно-промышленный курьер*, 07.03.2016. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://vpk-news.ru/articles/29579> [Kasutatud 27.01.2021].
- Герасимов, В., 2013. Ценность науки в предвидении. – *Военно-промышленный курьер* 8 (476), с. 1–3.
- Greenberg, N., 2019. *How Information Warfare Shaped the Arab Spring. The Politics of Narrative in Egypt and Tunisia*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Feklyunina, V., 2013. Constructing Russophobia. Rmt: *Russia's Identity in International Relations: Images, Perceptions, Misperceptions*. Taras, R., toim. London: Routledge, pp. 91–109.
- Hoffman, F. G., 2007. *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Arlington, Virginia: Potomac Institute for Policy Studies. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.potomacinstitute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf [Kasutatud 01.08.2021].
- Hurt, M., 2021. Is Zapad 2021 Any Different from Zapad 2017? *ICDS*, 14.09.2021. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://icds.ee/en/is-zapad-2021-any-different-from-zapad-2017/> [Kasutatud 08.11.2021].
- Isçi, O., 2014. Russian and Ottoman Newspapers in the War of 1877–1878. *Russian History* 41(2), pp. 81–196.
- Jonsson, O., 2019. *The Russian Understanding of War: Blurring the Lines Between War and Peace*. Washington, D.C.: Georgetown University Press.
- Juškin, V., 2019. Kindral Gerassimovi Venemaa aktiivse kaitse strateegia. *The World News*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://theworldnews.net/ee-news/vladimir-juskin-kindral-gerassimovi-venemaa-aktiivse-kaitse-strateegia>. [Kasutatud 08.11.2021].
- Kaitsepolitseiamet, 2008. *Kaitsepolitsei aastaraamat 2007*. Eesti: Kaitsepolitseiamet.

- Kofman, M., 2021. Zapad 2021: What We Learned From Russia's Massive Military Drills. *The Moscow Times*, 23.09.2021. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.themoscowtimes.com/2021/09/23/zapad-2021-what-we-learned-from-russias-massive-military-drills-a75127> [Kasutatud 17.11.2021].
- Kofman, M., 2019. Drivers of Russian Grand Strategy. *Frivärld*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://frivarld.se/wp-content/uploads/2019/04/Drivers-of-Russian-Grand-Strategy.pdf> [Kasutatud 01.06.2021].
- Kofman, M. & Rojansky, M., 2015. A Closer look at Russia's "Hybrid War". *Kennan Institute, Wilson Centre, Kennan Cable 7*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.wilsoncenter.org/publication/kennan-cable-no7-closer-look-russias-hybrid-war> [Kasutatud 08.11.2021].
- Kremlin.ru, 2016. Указ Президента Российской Федерации № 157 от 5 апреля 2016 года "Вопросы Федеральной службы войск национальной гвардии Российской Федерации. Официальный сайта президента Российской Федерации", 5.04.2016. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://kremlin.ru/acts/news/51648> [Kasutatud 27.06.2021].
- KVA, 2019. *Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste Taktika õppetool. Eesti kaitseväe Maaväe lahingutegevuse alused*. Tartu: Kaitseväe Akadeemia.
- Laaneots, A., 2014. Vene-Gruusia 2008. aasta sõda – põhjused ja tagajärjed. *ENDC Occasional Papers, nr 1*, Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused.
- Lasswell, H. D., 1951. The Strategy of Soviet Propaganda. *Proceedings of the Academy of Political Science*, 24 (2), pp. 66–78.
- Leonhard, R. R., Phillips, S. P. & the Assessing Revolutionary and Insurgent Strategies (ARIS) Team, 2015. *"Little Green Men": a primer on Modern Russian Unconventional Warfare, Ukraine 2013–2014*. Fort Bragg, North Carolina: The United States Army Special Operations Command.
- Liik, K., 2007. The „Bronze Year“ of Estonia-Russia relations, *Estonian Ministry of Foreign Affairs Yearbook 2007*, pp. 71–76. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.icds.ee/fileadmin/media/icds.ee/failid/Kadri_Liik_Bronze_Year.pdf [Kasutatud: 17.08.2021].
- Luik, J., 2021a. Lukašenko kavatses Leedu olukorda veel eskaleerida. *Err.ee*, 3.08.2021. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.err.ee/1608296955/juri-luik-lukasenکو-kavatseb-leedu-olukorda-veel-eskaleerida> [Kasutatud 17.08.2021].
- Luik, J., 2021b. Leedu–Valgevene konflikti kaudu tahetakse survestada kogu Euroopat. *Õhtuleht*, 13.08.2021. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.ohtuleht.ee/1041062/juri-luik-leeduvalgevene-konflikti-kaudu-tahetakse-survestada-kogu-euroopat> [Kasutatud 17.08.2021].
- Магда, Е. В., 2015. *Гибридная война: выжить и победить*. Харьков: Виват.

- McDermott, R., 2016. Gerasimov Calls for New Strategy to Counter Color Revolution. *Eurasia Daily Monitor*, 13 (46). [Võrgumaterjal] Leitav: https://jamestown.org/program/gerasimov-calls-for-new-strategy-to-counter-color-revolution/?__cf_chl_f_tk=6elwsX0DSpjanBITHPDTWjWkruG0tptc4ZI05y3AzRg-1642492836-0-gaNyc-GzNCOU [Kasutatud 17.01.2022].
- McKew, M., 2017. The Gerasimov Doctrine. It's Russia's new chaos theory of political warfare. And it's probably being used on you. *Politico*, September-October 2017. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.politico.com/magazine/story/2017/09/05/gerasimov-doctrine-russia-foreign-policy-215538/> [Kasutatud 20.09.2021].
- Medyakov, A., 2014. Propaganda at Home (Russian Empire). *International Encyclopedia of the First World War*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/propaganda_at_home_russian_empire [Kasutatud: 01.06.2021].
- Месснер, Э., 1960. *Мятеж — имя третьей всемирной*. Буэнос-Айрес.
- Месснер, Э., 2005. *Хочешь мира, победи мятежвойну! Творческое наследие Е.Э. Месснера*. Москва: Военный Университет, Русский путь.
- Mid.ru, 2016. Концепция внешней политики Российской Федерации (утверждена Президентом Российской Федерации В.В.Путиным 30 ноября 2016 г. *Mid.ru*, 1.12.2020. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptlCk6BZ29/content/id/2542248 [Kasutatud 30.06.2021].
- Mölder, H., Sazonov, V. & Värk, R., 2014. Krimmi liitmise ajaloolised, poliitilised ja õiguslikud tagamaad. I osa. *Akadeemia*, nr 12, lk 2148–2161.
- Mölder, H., Sazonov, V. & Värk, R., 2015. Krimmi liitmise ajaloolised, poliitilised ja õiguslikud tagamaad. II osa. *Akadeemia*, nr 1, lk 1–28.
- Mölder, H. & Sazonov, V., 2018. Information Warfare as the Hobbesian Concept of Modern Times — The Principles, Techniques, and Tools of Russian Information Operations in the Donbass. *The Journal of Slavic Military Studies*, 31 (3), pp. 308–328.
- Mölder, H. & Sazonov, V., 2019. The Impact of Russian Anti-Western Conspiracy Theories on the Status-Related Conflict in Ukraine: The Case of Flight MH17. *TalTech Journal of European Studies*, 9 (3), pp. 96–115.
- Mölder, H. & Sazonov, V., 2020a. Kremlin Information Campaign in the Baltic States During the COVID-19 Pandemic Escalation of Spring 2020. *Modern Management Revue XXV*, 27 (4), pp. 83–97.
- Mölder, H. & Sazonov, V., 2020b. Venemaa strateegilised narratiivid Balti riikidele suunatud mõjutustegevuses COVID-19 kriisi ajal. *Sõjateadlane*, 14, lk 197–225.
- Mölder, H. & Sazonov, V., 2020c. The Kremlin's strategic narratives on the Baltic states during the COVID-19 crisis. *Kwartalnik Bellona*, 703 (4), pp. 1–10.

- Mölder, H., Sazonov, V., Chochia, A. & Kerikmäe, T., toim-d., 2021. *The Russian Federation in Global Knowledge Warfare – Influence Operations in Europe and Its Neighbourhood*. Cham: Springer.
- Нарсисян, Л., 2015. «Махмут Гареев: Важно готовить весь народ к защите Отечества и возродить идею Отечества». *Regnum*, 16.02.2015. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://regnum.ru/news/polit/1895775.html> [Kasutatud 30.06.2021].
- Nemeth, W. J., 2002. *Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare*. Thesis. Naval Postgraduate School: Monterey, California. [Võrgumaterjal] Leitav: http://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/5865/02Jun_Nemeth.pdf?sequence=1 [Kasutatud 17.11.2021].
- Першуткин, С. Н., 2019. Вклад генерала армии М.А. Гареева в обогащение и развитие военной науки: биографический анализ и политико-социологические обобщения. *Военная мысль*, 7, с. 32–52.
- Pynnöniemi, K. & Rácz, A., 2016. *Fog of Falsehood: Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine*. FIIA.
- Rácz, A., 2015. Russia's Hybrid Warfare in Ukraine: Breaking the Enemy's Ability to Resist. *The Finnish Institute of International Affairs*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.fii.fi/en/publication/514/russia_s_hybrid_war_in_ukraine/ [Kasutatud 26.09.2019].
- RG.ru, 2014. Военная доктрина Российской Федерации. *Российская газета - Федеральный выпуск № 298(6570)*, 30.12.2014. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://rg.ru/2014/12/30/doktrina-dok.html> [Kasutatud 30.06.2021].
- Rg.ru, 2016. *Доктрина информационной безопасности Российской Федерации*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://rg.ru/2016/12/06/doktrina-infobezobasnost-site-dok.html> [kasutatud 30.06.2021].
- Rg.ru, 2020. Лукьянов, Ф., Разноцветная безответственность. *Российская газета - Федеральный выпуск № 212(8266)б*, 21.09.2020. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://rg.ru/2020/09/21/lukianov-cvetnye-revoliucii-pooshchriali-bezotvetstvennost-stran.html> [Kasutatud 30.06.2021].
- Рябчук, В. Д., 2020. Проблемы военной науки и военного прогнозирования в условиях интеллектуально-информационного противоборства. *Военная Мысль*, 5, с. 58–69.
- Ruiz Palmer, D. A., 2014. The NATO-Warsaw Pact Competition in the 1970s and 1980s: A Revolution in Military Affairs in the Making or the End of a Strategic Age? *Cold War History*, 14 (4), pp. 533–573.
- Rumer, E., 2019. The Primakov (Not Gerasimov) Doctrine in Action. *The Carnegie Endowment for International Peace*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://carnegieendowment>.

- org/2019/06/05/primakov-not-gerasimov-doctrine-in-action-pub-79254. [Kasutatud 13.06.2021].
- Сазонов, В., 2017. Роль информационных операций Кремля в гибридной войне против Украины. *Українське суспільство в умовах війни: виклики сьогодення та перспективи миротворення: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Маріуполь, 9 червня 2017*, Марова С.Ф.; Балуева О.В., toim-d, Маріуполь: Донецький державний університет управління, с. 239–242.
- Sazonov, V. 2018. Kuidas Venemaa saab ise aru infosõjast? *Postimees*, 21.08.2018. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://arvamus.postimees.ee/6136999/vladimir-sazonov-kuidas-venemaa-saab-ise-aruf-infosojast>. [Kasutatud 18.06.2021].
- Sazonov, V. 2022. *Hübriidsõjad ja hübriidsed ohud: kas nende kaardistamiseks oleks vaja andmebaasi*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Sazonov, V., Ploom, I. & Saumets, A. toim-d., 2019. Russia, Syria and the West: From the Aftermath of the Arab Spring in the Middle East to Radicalization and Immigration Issues in Europe. *Sõjateadlane*, 13.
- Sazonov, V. Saumets, A. & Mölder, H. toim-d., 2016. The Crisis in Ukraine and Information Operations of the Russian Federation. *Sõjateadlane*, 2.
- Sazonov, V. ja Ventsel, A., 2018. Sõna saateks: sõjaväeõppus Zapad 2017 Venemaa infosõja kontekstis. *Sõjateadlane*, 8, lk 7–15.
- Sazonov, V., Ventsel, A. ja Saumets, A., 2018. Zapad 2017 infosõja vaatepunktist. *Sõjateadlane*, 8.
- Stockdale, M. K., 2018. The Press and Propaganda in War and Revolution, *Russian Studies in History*, 57 (1), pp. 1–9.
- Sonne, P., Dixon, R. & Stern, D. L., 2021. Russian troop movements near Ukraine border prompt concern in U.S., Europe. *The Washington Post*, 30.10.2021. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.washingtonpost.com/world/russian-troop-movements-near-ukraine-border-prompt-concern-in-us-europe/2021/10/30/c122e57c-3983-11ec-9662-399cfa75efee_story.html [Kasutatud 10.11.2021].
- Sun Tzu, 2020. *The Art of War*. Translated by Lionel Giles, Part III: Attack by Stratagem. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://classics.mit.edu/Tzu/artwar.html> [kasutatud 01.10.2021].
- Светлова, А., 2020. Военные учения «Запад-2021» пройдут в сентябре 2021 года. *Газета.ru*, 21.12.2020. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.gazeta.ru/army/news/2020/12/21/15392132.shtml> [Kasutatud: 30.06.2021].
- Свечин, А., 1927. *Стратегия*. Военный вестник, Москва.
- Thomas, T., 2017. The Evolving Nature of Russia's Way of War. *Military Review*, July-August 2017, pp. 34–42.

- Tvr.by, 2020. С чего начинаются революции, как готовятся и кто за ними стоит. *Tvr.by*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.tvr.by/news/obshchestvo/s_chego_nachinayutsya_revolutsii_kak_gotovyatsya_i_kto_za_nimi_stoit/ [Kasutatud 30.06.2021].
- Тымчук, Д., Карин, Ю., Машовец, К. & Гусаров, В., 2016. *Вторжение в Украину: Хроника российской агрессии*. Брайт Стар Пабблишинг, Киев.
- Tüür, O., 2020. *Venemaa Föderatsiooni poolt Eesti vastu suunatud desinformatsiooni narratiivides kajastuvad teemad*. Magistritöö. Tartu: Kaitseväe Akadeemia.
- Чекинов, С. Г. & Богданов, С. А., 2011. Влияние непрямых действий на характер современной войны. *Военная мысль*, 6, с. 3–13.
- Ühtegi, R., 2018. Venemaa hübriidsõja Georgias 2008. aastal. *Sõjateadlane*, 7, lk 65–85.
- van Herpen, M., 2016. *Putin's Propaganda Machine. Soft Power and Russian Foreign Policy*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Ventsel, A., Hansson, S., Madisson, M.-L. & Sazonov, V., 2021. Discourse of fear in strategic narratives: The case of Russia's Zapad war games. *Media War & Conflict*, 14(1), pp. 21–39.
- Ventsel, A. & Sazonov, V., 2018. Russofoobia mobiliseeriv jõud. *Postimees*, 26.06.2018. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://arvamus.postimees.ee/4509822/andreas-ventsel-ja-vladimir-sazonov-russofoobia-mobiliseeriv-joud> [Kasutatud 01.06.2021].
- Wedgwood, B. D., 2012. The Crimean War and its lessons for today. *International Affairs*, 88(2), pp. 387–391.
- Westerlund, F. & Norberg, J., 2016. Military Means for Non-Military Measures: The Russian Approach to the Use of Armed Force as Seen in Ukraine. *The Journal of Slavic Military Studies*, 29(4), pp. 576–601.
- Williams, M. & Emmott, R., 2021. Ukraine says Russia will soon have over 120,000 troops on its borders. *Reuters*, 20.04.2021. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.reuters.com/world/europe/russia-reach-over-120000-troops-ukraines-border-week-ukraine-says-2021-04-20/> [Kasutatud: 13.06.2021].
- Yablokov, I., 2015. Conspiracy theories as a Russian public diplomacy tool: the case of Russia Today (RT). *Politics*, 35, (3–4), pp. 301–315.
- Yablokov, I., 2018. *Fortress Russia: Conspiracy Theories in the Post-Soviet World*. Cambridge: UK & Medford, MA: Polity.